

OIKEUSTIEDE

JURISPRUDENTIA

XXXV

2002

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN VUOSIKIRJA

Toimituskunta

Pekka Vihervuori, puheenjohtaja

Antti Jokela

Matti Ilmari Niemi

Pekka Timonen

Toimittaja

Mika Hemmo

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 603 567, f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2002 kirjoittajat ja Suomalainen Lakimiesyhdistys

ISSN 0355-8215

ISBN 951-855-196-0

ISBN 978-951-855-736-7 (verkkokirja)

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002

Olli Rekola

**VAHINGONKORVAUSVASTUU
SIEMENTAVARAN KAUPASSA**

Sisällys

1	JOHDANTO	413
2	VAHINGONKORVAUSSÄÄNNÖSTEN ALKUPERÄ JA PERUSTEET	415
2.1	Suomi	415
2.2	Ruotsi	420
2.3	Ranska	422
2.4	Tiivistelmä	424
3	LAADUNVARMENTAMISEN VAATIMUS	425
3.1	Siementavaramarkkinoiden muuttuminen	425
3.2	Laadunvarmentamisen vaatimus ja vuoden 1975 laki	425
3.3	Siemenmarkkinasäännökset Euroopan yhteisössä	428
3.4	Virheistä ja vahingoista	429
3.5	Laadunvarmentajan vastuu	431
3.6	Tiivistelmä	433
4	KORVAUSVASTUU SUOMESSA JA ERÄISSÄ MUISSA EU-MAISSA	434
4.1	Suomi	434
4.2	Ruotsi	436
4.3	Ranska	437
4.4	Englanti	438
4.5	Saksa	440
4.6	Tiivistelmä	440
5	KORVAUSVASTUU SIEMENPERUNAN KAUPASSA	442
5.1	Kasvitautien leviämisen estäminen ja sitä koskevat säännökset	442
5.2	Vahingonkorvaussäännösten soveltaminen kasvitautitapauksiin	444
5.3	Vahingonkorvausvastuun tulkinnasta	445
5.4	Sertifiointimenetelmän pätevydestä	446
5.5	Tiivistelmä	448

6	VAHINGONKORVAUSSÄÄNNÖT KANSAINVÄLISESSÄ SIEMENTAVARAN KAUPASSA	449
6.1	Kylvösiemenen kauppaa koskevat kansainväliset kauppatavat ja säännöt	449
6.2	Siemenperunakaupan eurooppalaiset kauppatavat ja säännöt	452
6.3	Eräistä siemenperunakauppaa koskevista ulkomaisista sopimusehdoista	455
6.4	Tiivistelmä	457
7	VAHINGONKORVAUSOIKEUDESTA YLEENSÄ	458
7.1	Vahingonkorvausvastuun perusteista	459
7.1.1	Irtaimen kauppaa koskevat säännökset	459
7.1.2	Tuotevastuuta koskevista säännöksistä	461
7.1.3	Takuusta	462
7.2	Korvausvastuun rajoittamisesta	465
8	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	466
8.1	Takuuopin soveltuminen siemenkauppaan	466
8.2	Vastuun rajoittamisesta kansainvälisessä siementavaran kaupassa	468
8.3	Erimielisyyksien ratkaisemisesta	468
	LÄHDEKIRJALLISUUS	470
	ON LIABILITY IN SEED TRADE	473

Vahingonkorvausvastuu siementavaran kaupassa

1 JOHDANTO

Kirjoituksessa pyritään selvittämään kahta asiaa: 1. siemenkauppalain vahingonkorvaussäännösten kehittymistä ja sitä missä määrin nämä säännökset nykyisin poikkeavat muiden Euroopan maiden vastaavista säännöksistä ja 2. miten piilevät taudit siemenperunassa vaikuttavat vahingonkorvausvastuuseen.

Ensimmäiset siemenkauppaa koskevat säännökset annettiin Suomessa jo sata vuotta sitten. Niihin sisältyi rangaistussäännökseen liittyvä myyjän vahingonkorvausvastuuta koskeva säännös. Myöhemmin useaan kertaan uudistettuun lainsäädäntöön on sisältynyt itsenäinen, ankaraksi luonnehdittu vahingonkorvaussäännös. Muissa kirjoituksessa selostetuissa EU-maissa ei ole vastaavanlaista, nimenomaista vahingonkorvaussäännöstä.

Suomen liittyessä Euroopan yhteisöön jouduttiin siemenkauppalainsäädäntöä muuttamaan EY direktiivien mukaisesti. Vahingonkorvaussäännös otettiin uuteen lainsäädäntöön pääosin sellaisena kuin se oli aikaisemmassa laissa.¹ Siemenkauppiaiden Yhdistys esitti vuonna 1999, että Suomen ankara vahingonkorvaussäännös poikkeaa muiden EU-maiden vahingonkorvaussääntelystä ja esitti, että lakia tai sen tulkintaa muutettaisiin vastaamaan eurooppalaista lainsäädäntöä. Siemenkaupalla Suomessa on ollut sellainen käsitys, että siementavaran toimittajan korvausvelvollisuus rajoituisi siemenkaupan kansainvälisten sopimusmääräysten mukaisesti enintään toimitetun tavarän arvoon.²

¹ Direktiivit eivät sisällä vahingonkorvausta koskevaa sitovaa ohjetta.

² Siemenkauppiaiden Yhdistys ry:n kirje maa- ja metsätalousministeriölle ym. 29.8.1999. Kirjeessä esitetään, että ”ennen EU-aikaa ankara vastuu voitiin siirtää ulkomaiselle siemenen tuottajalle. Kaupan ja maahantuojan vastuu koski ainoastaan kaupan tuottamuksesta toiminnasta johtuva virheestä. Siemenen liittyvästä virheestä vastasi siemenen tuottaja. EU:ssa siemenen markkinoija vastaa vain kaupallisesta virheestä. Korvausvelvollisuus rajoittuu vain siemenen hintaan, ei siemenellä tuotettuun satoon kuten Suomessa”.

Vahingonkorvausvastuun luonnehtiminen ankaraksi näyttää ratkaisevasti vaikuttaneen äskettäin siemenperunan kaupassa tehtyihin vahingonkorvausvastuun tulkintoihin. Näissä tapauksissa siemenperunan toimittajaa pidettiin korvausvelvollisena siitä, että kauppaa seuranneena kasvukautena viljelyksellä todettiin taudin saastunutta. Siemenperunan markkinoiden kehittymisen ja toimintaedellytysten kannalta olisi tärkeä selvittää, miten pitkälle toimittajan vastuu ulottuu siemenperunan piilevien, latenttien kasvitautilien aiheuttamasta vahingosta.

Kirjoituksessa selvitetään aluksi luvussa 2 siemenkauppalainsäädännön syntyä ja vahingonkorvausta koskevan sääntelyjen alkuperää ja perusteita. Luvussa 3 selostetaan kansainvälistä siementavaramarkkinoiden ja siemenkaupan lainsäädännön kehittymistä viime vuosisadan puolivälissä; se johti siementavaran laadunvarmentamisen vaatimukseen. Luvussa 4 selostetaan nykyisin voimassa olevia Suomen ja eräiden muiden EU-maiden siemenkaupan lainsäädäntöjen vahingonkorvausta koskevia säännöksiä. Luvussa 5 selvitetään kasvitaudeista aiheutuvaa vahingonkorvausvelvollisuutta siemenperunan kaupassa, erityisesti tyvimädästä johdosta tehtyjen reklamatioiden käsittelyä. Luvussa 6 selvitetään kansainvälisessä kaupassa noudatettavia vahingonkorvaussäännöksiä: Kansainvälisen siemenkauppiaiden liiton sopimusmääräyksiä ja Euroopan perunakaupassa noudatettavia kauppatapoja ja sääntöjä. Luvussa 7 käsitellään siviilioikeuden yleisiä vahingonkorvaussäännöksiä. Sen johdosta, että useissa maissa siementavaran vahingonkorvaukset perustuvat yleisiin siviilioikeuden säännöksiin, pyritään selvittämään, miten nämä säännökset ovat Suomessa kehittyneet, ja johtaisiko siviilioikeuden säännösten ja periaatteiden soveltaminen nykyään Suomessa myös 'ankaraan vastuuseen' siemenkaupan vahingonkorvaustapauksissa. Tämän selvityksen perusteella pyritään lopuksi luvussa 8 vastaamaan kysymykseen, voitaisiinko vakuustodistuksen antamiseen liittää vahingonkorvausvastuuta tarkoittava merkitys niin kuin eräissä muissa EU maissa, ja miten vastuunrajoitusta koskevia kansainvälisiä sopimusehtoja tulkitaan sekä esitetään eräitä riitojen ratkaisua koskevia suosituksia, erityisesti siemenperunan vahingonkorvaustapausten käsittelyn järjestämisestä.

2 VAHINGONKORVAUSSÄÄNNÖSTEN ALKUPERÄ JA PERUSTEET

2.1 Suomi

Ensimmäinen siementavaran kauppaa koskeva laki säädettiin Suomessa yli sata vuotta sitten. Vuonna 1899 annettiin valtiosäädäyille ehdotus asetukseksi keinotekoisten lannoitusaineitten ja valmistettujen rehuvarain ja siementavara- in kaupasta.³ Esityksessä todettiin, että lainsäädännön tarve näyttää käyvän yhä pakottavammaksi sen johdosta, että ulkomailla on ruvettu sää- tämään lakeja mainitunlaisten väärennettyjen aineitten kaupan estämisek- si. Esityksessä kerrotaan, että lakeja asiasta on annettu Belgiassa 1887, Rans- kassa 1888, Englannissa 1893 ja Tanskassa 1898, ja että Saksassa sekä Ruot- sissa on tehty ehdotuksia tällaisesta lainsäädännöstä.

Esityksessä selostetaan, miten maanviljelyshallituksen toimesta oli maan eri osissa jo vuonna 1894 otettu apilan- ja heinäsiemennäytteitä ja että niiden tutkimisen perusteella voitiin todeta siementavara- in kaupassa myy- tävän huomattavassa määrin ala-arvoista tavaraa. Suomessa löytyi mainit- tuna vuonna ”suunnattomasti suuria määriä semmoisia ulkomaan apilan ja timotein siemeniä, jotka eivät turvanneet ostajia turhilta tappioilta.” Nämä ja vastaavat selvitykset lannoitusaineiden ja rehuvarain kaupan epäkohdis- ta osoittivat semmoisen lainsäädännön tarvetta, ”jonka kautta saadaan ai- kaan keinotekoisten lannoitusaineitten ja valmistettujen rehuvarain sekä siementavara- inkaupan tarkastus.”

Siementavara- in kysynnän nopeasti kasvaessa ja kun oman maan tuotan- to ei kyennyt kysyntää tyydyttämään, alkoi Suomeen ”tulvia ala-arvoista ja väärennettyä siementavaraa, jota ei oltu saatu kaupaksi niissä maissa, mis- sä oli ryhdytty suojelutoimenpiteisiin tällaisen tavaran kauppaa vastaan”; yleisen rikoslain petoksesta annettuja säännöksiä ei voitu sovelluttaa mui- hin kuin törkeimpiin väärinkäyttöihin.

Valtiosäätäjien vastauksessa⁴ sanotaan ”että tämän lainsäädännön pää- perusteena on että itse kukin, joka ammattinaan harjoittaa puheenalaisten tavarain kauppaa, on velvollinen *antamaan vakuutta tavarain laadusta*, ol- len kuitenkin ostaja oikeutettu luopumaan vakuudesta, josta semmoisessa tapauksessa kirjallinen välipuhe on tehtävä kauppaa päätettäessä.”

³ Keisarillisen Majesteetin Armollinen esitys Suomenmaan Valtiosäädäyille.

⁴ Suomen Valtiosäätäjien alainen vastaus s. 3.

Valtiosäätäjien vastauksessa selitettiin, että kysymys on oikeastaan kuluttajansuojasta: ”(t)osin voisi, siihen nähden että ehdotetut säännökset oikeastaan tarkoittavat suojelusta kuluttajille, maanviljelijöille, panna arvelun alaiseksi eikä sitä ylempänä mainittujen tavarain kauppaa, joka tapahtuu kauppiasten tahi heidän asiamiestensä sekä valmistajain ja jälleenmyyjäin välillä, olisi erotettava siitä tarkastusvelvollisuudesta, mikä mainittuihin säännösten kautta toimeenpannaan, mutta kun yhteinen kansa pääasiallisesti maakauppiasten kautta hankkii mitä se puheena olevia tavaroita tarvitsee ja nämä eivät kykenisi antamaan tarkoitettua vakuutta tavarain laadusta, elleivät he tavaraa ostaessaan saisi sellaista, on näyttänyt tarpeelliselta että myöskin kauppiasten tahi heidän asiamiestensä välinen kauppa tulisi ehdotettujen säännösten alaiseksi”.⁵

Asetuksessa säädettiin, että se, joka ammatintapaisesti myy keinotekoisia lannoitusaineita tahi valmistettuja rehuvaroja tahi siementavaroita taikka välittää niiden myyntiä, oli velvollinen, ellei toisin ole kirjallisesti sovittu, antamaan ostajalle *nimikirjoituksellaan varustamansa todistuksen*, joka sisältää semmoiset tiedot tavarasta kuin asetuksessa tarkemmin mainitaan; ja on tavara katsottava myydyksi sillä vakuudella, että nämä tiedot ovat oikeat. Tästä todistuksesta käytetään nimitystä *vakuustodistus*.

Joka ei antanut säädettyä todistusta, oli asetuksen mukaan tuomittava enintään sadan markan sakkoon. Jos myyjä antoi todistuksen, joka oli ostajan haitaksi väärä tai tavarain nimitykseen nähden erehdyttävä ja jos myyjä harkittiin siihen vikapääksi, oli rangaistus enintään kaksisataa markkaa sakkoa. Jos myyjä tiesi tuon todistuksen vääräksi, oli rangaistus enintään viisisataa markkaa sakkoa, jollei rikollinen ollut tehnyt itseään vikapääksi rangaistukseen petoksesta. Rangaistussäännökseen liittyi myös vahingonkorvaussäännös (8 § 4 mom): ”Myyjä korvataan myös vahingon, joka ostajalle on sattunut sen kautta, että myyty tavara ei asianmukaisesti ole yhtäpitävä vakuustodistuksessa olevain ilmoitusten kanssa.”

Ostajan, joka tahtoi saada selville, oliko tavara ilmoitettua laatua, oli annettava, jollei toisin ollut sovittu, ottaa siitä näyte tarkastuslaitoksen tutkittavaksi. Jos ostaja ei sitä tehnyt, menetti puhevallan kauppaan, ei kuitenkaan, jos myyjä tiesi ilmoituksen vääräksi.

Yhä jatkuvat lukuisat petokset ”aiheuttivat Suomen maatalousseurojen keskusliiton jo vuonna 1907 anomaan”, että Hallitus antaisi 1909 valtiopäiville esityksen puheenaolevan asetuksen muuttamisesta. Tämän johdosta

⁵ Tämä selitys näyttää jo sisältävän tuotevastuun ajatuksen: vaikka myyjä vastaa ostajalle aiheutuneista vahingoista, jäänee vahinko viime kädessä sen korvattavaksi, joka tarkastuttaa tavarain ja laskee sen ensimmäisenä liikkeeseen.

silloinen Suomen Senaatti asetti vuonna 1909 komitean laatimaan tarpeelliseksi havaittuja muutosehdotuksia asiasta. Komitean ehdotukset eivät kuitenkaan johtaneet lain muuttamiseen: ”Komitean vuonna 1911 antamassa mietinnössä tehtyjä ehdotuksia ei kuitenkaan voida pitää onnistuneina, komitea kun on lähtenyt siitä väärästä periaatteesta, että siemenkaupan säännöstelyssä edelleenkin pääpaino olisi pantava vakuustodistukseen ja jälkitarkastukseen, sekä tällä pohjalla ryhtynyt laatimaan parannuksia ja lisäyksiä voimassa oleviin säännöksiin, vaikka kokemus on kyllin selvästi osoittanut että jälkitarkastus ei kykene suojelemaan väärinkäyttöiltä, vaan ainoastaan sellaisia paljastamaan”.⁶

Maassa tarvittiin siemenkauppaolojen uudelleen järjestämistä. ”Tämä näkyi siitä, etteivät erinäiset siemenkauppiat Suomessa anna vakuustodistusta ostajalle, vaikka jo voimassa oleva asetus heitä siihen nimenomaan velvoittaa, kun taas esimerkiksi Ruotsissa ja Tanskassa vakuustodistus on yleisesti käytännössä lain siihen nimenomaan velvoittamatta”.

Asetuksen tarkoituksena oli ollut antaa yksityiselle siemenostajalle tilaisuus saattaa myyjä edesvastuuseen silloin, kun ostaja jo on kärsinyt vahinkoa tapahtuneen väärinkäytön kautta; syytteen nostamista sekä korvauksen saantia varten on säädetty virallinen näytteenotto jälkitarkastuksineen. Viimeksi mainitut toimenpiteet olivat kuitenkin tehottomia, eikä jälkitarkastus pääsytäkään käytäntöön maanviljelijäin keskuudessa. Asetuksen mukaan myyjä oli velvollinen korvaamaan ostajalle koituneen vahingon ainoastaan, jos myyty tavara ei ole yhtäpitävä vakuustodistuksen kanssa, joten niissä lukuisissa tapauksissa, milloin vakuustodistusta ei ole annettu, myyjä pääsee ainoastaan sakoilla, vaikkakin tavara todistettaisiin olevan muuta kuin miksi se suullisesti on ilmoitettu.⁷

Se että asetuksella ei ollut tavoiteltua vaikutusta johtui myös siitä, että kukaan ei ollut velvollinen valvomaan asetuksen noudattamista, ja siitä, ”ettei sanottu asetus estä tai edes rajoita ala-arvoisen siemenen maahan tuontia, vaan sivuuttaa sen tarkoituksiperän, jota varten siemenkauppaa koskeva lainsäädäntö alkuaan katsottiin tarpeelliseksi.”

Hallitus antoi vuoden 1919 valtiopäiville esityksen siementavaran maahan tuontia ja kauppaa koskevaksi laiksi. Perusteluissa todettiin, että aikaisempi asetus, ”jota laadittaessa maanviljelyksen ja kaupan ristiriitaiset edut olivat toisiansa vastassa ja jossa jälkimmäiset pääsivät voitolle, ei ole, vaikkakin se oli aiottu suojaksi ala-arvoisten maanviljelijästarvikkeiden myyntiä

⁶ HE 43/1919 vp. s. 3.

⁷ Sama s. 2.

ja huonoja kauppatapoja vastaan, käytännössä näyttäytynyt tehokkaaksi ainakin siemenkauppaan nähden, vaan vielä toistakymmentä vuotta ase-
tuksen voimaan astumisen jälkeen olivat väärinkäytöt maamme siemen-
kaupoissa yleiset.”

Lakiesityksen perusteluissa esitettiin, että väärinkäyttäjien estämiseksi siemenkaupassa olisi pantava pääpaino suojelus- ja ehkäisytoimenpiteille eikä jo tapahtuneiden väärinkäyttäjien rankaisemiselle ja niistä aiheutuneen vahingon korvaamiselle. Siemenkaupan säännöstely on sen vuoksi, että sillä on aivan perustava merkitys maanviljelys- ja puutarhatuotannolle, verrattava ravintoaineiden kaupan silmälläpitoon,⁸ mitä yhteiskunnan puolelta pyritään järjestämään, mikäli mahdollista jo ennen tavaran myyntiä, jotta yksityisen kansalaisen tehtävä samassa määrin supistuu ja rankaisutoimenpiteet samoin kuin korvausvaatimuksetkin jäävät poikkeustapauksiksi.

Tällainen siemenkaupan järjestely edellytti kuitenkin siementarkastuksen keskittämistä yhteen ainoaan, kernaimmin valtion siementarkastuslaitokseen, joka on velvollinen pitämään silmällä siemenkauppaa harjoittavien liikkeiden siemenvarastoja, omasta aloitteestaan toimittamaan sellaisissa varastoissa tarkastuksia ja myytyjen siementen jälkitarkastuksia sekä ilmoittamaan väärinkäyttöihin syylliset syytteeseen pantaviksi, minkä ohessa tarkastuslaitoksen olisi saamiensa tietojen perusteella julkaistava ajoittaisia yleiskatsauksia kaupassa olevan kylvösiemenen laadusta ja omien tutkimuksiensa tuloksista.

Laki siementavarain maahantuonnista ja kaupasta annettiin vuonna 1919.⁹ Sen mukaan siementavarain maahantuonti ja kauppa säädettiin maataloushallituksen valvonnan alaiseksi. Valtion siementarkastuslaitoksen tehtävä oli huolehtia tarpeellisesta virallisesta siementarkastuksesta. Maatalousministeriön asiana oli maataloushallituksen esityksestä kieltää sellaisen siementavaran maahantuonti, josta on syytä pelätä, ettei se ”alkuperänsä vuoksi Suomessa menesty, taikka että se levittää vaarallisia kasvitauhteja tai viljelykselle erikoisesti vahingollisia loisia.”

Maataloushallituksen tuli kutakin myyntikautta varten siementarkastuslaitoksen esityksestä määrätä tärkeimmille siementavaroille ne laatuvaatimukset, jotka siemenen puhtaus- ja itävyysprosenttiin sekä rikkaruohopitoisuuteen nähden on sinä myyntikautena myytäväksi aiotulle siemenelle asetettava. Kun siementavaraa myydään säkkiin tai muuhun suljettuun pääl-

⁸ Ranskassa maataloustarvikkeiden ja -tuotteiden sekä elintarvikkeiden kaupan petosten ehkäisemistä koskevat säännökset otettiin samaan lakiin; kts jäljempänä Ranskaa koskeva selostus.

⁹ Laki siementavarain maahantuonnista ja kaupasta (150/1919).

lykseen pantuna, on jokainen päällys varustettava selvällä todistuksella, josta kävi ilmi laissa säädetyt tiedot.

Lakiin sisältyi edelleen rangaistussäännös, mutta vahingonkorvaussäännös oli itsenäisenä säännöksenä: ”Vahinko, joka ostajalle aiheutuu siitä, että siemen on tuotu maahan tai myyty vasten tämän lain määräyksiä tai ei ole yhtäpitävä vakuustodistuksessa olevien ilmoitusten kanssa, on vahinkoon syyppään korvattava. Vahingon suuruutta tutkittaessa harkitkoon oikeus vapaasti, huomioonottamalla kaikki asiaan vaikuttavat asianhaarat, minkä verran korvausta on suoritettava.”

Vuoden 1919 laki ei kuitenkaan sekään saanut siemenkaupassa aikaan riittävästi parannusta. Niinpä hallitus antoi vuoden 1936 valtiopäiville esityksen uudeksi siemenkauppalaiksi.¹⁰ Perusteluissa todetaan, että vuoden 1919 laki on osoittautunut eräissä kohdin siksi puutteelliseksi, että sen uudistaminen on tarpeen. Esityksen perusteluissa todetaan, että varsinkin tilapäisten myyjien antamat todistukset ovat usein epäluotettavia, aiheuttaen tämä ostajille hyvinkin tuntevia tappioita sekä sekaannuksia ja riitaisuuksia. Tämän katsottiin johtuvan siitä, että siemenkauppalaki ei velvoittanut myyjää antamaan ostajalle *viralliseen* tarkastukseen perustavaa vakuustodistusta. Sen vuoksi uudessa laissa¹¹ säädettiin, että myyjän oli annettava valtion siementarkastuslaitoksen suorittamaan tarkastukseen perustuvat tavarankäyttöarvoa osoittavat tiedot. Vuoden 1937 laissa vahingonkorvaussäännös oli samansisältöinen kuin vuoden 1919 laissa.

Puutteena vuoden 1919 laissa pidettiin myös sitä, ettei laki lainkaan säännöstele siementen ulkomaille vientiä, mikä seikka on omiaan vaarantamaan suomalaisen siementavaran ulkomaista mainetta ja aiheuttamaan kotimassa siementavaran puutetta. Hallitus esitti, että siemenkaupan valvonnan helpottamiseksi olisi tarpeen, että siemenkaupan harjoittajat olisivat velvollisia ennen toimintansa aloittamista tekemään tästä ilmoituksen maataloushallitukselle sekä pitämään siemenkaupastaan kirjaa.

Vuonna 1937 annettiin myös *asetus*,¹² jonka mukaan virallisella lyijykeellä saatiin sulkea vain siemenenä, joka oli kasvilajia tai -laatuja, jonka maataloushallitus, maatalouden koetoiminnan keskusvaliokuntaa kuultuaan oli julistanut arvokkaaksi maassamme viljeltäväksi tai maasta vietäväksi. Lyijytettävän siementavaran tarkastuksen sai suorittaa valtion siementarkastuslaitos tavarankäytön omistajan pyynnöstä. Laitos antoi myös siementava-

¹⁰ HE 56/1936 vp.

¹¹ Laki siementavaran maahan tuonnista, maasta viennistä ja kaupasta (148/1937).

¹² Asetus siementavaran varustamisesta virallisella todistuksella ja lyijykeellä (371/1937).

ran viljelemistä ja käsittelyä koskevat määräykset. Vuonna 1949 annettiin vastaavansisältöinen *asetus*¹³.

Näissä asetuksissa säädettiin, että virallisesti lyijytettävän siementavaran kaupasta oli 'soveltuvin' osin voimassa, mitä laissa säädetään. Säännöksistä ei selviä, soveltuiko vahingonkorvaussäännös lyijytetyn siementavaran kauppaan. Jäljempänä Ruotsin lainsäädäntöä koskevassa selostuksessa todetaan, että Ruotsissa vuoden 1928 kylvösiemenlaki ei koskenut lainkaan viranomaisen varmentamaa siementavaraa. (Kts. alaviite 17)

2.2 Ruotsi

Ruotsissa hallitus antoi maataloushallitukselle vuonna 1921 tehtäväksi laatia ehdotus toimenpiteiksi huonolaatuisen kylvösiemenen leviämisen torjumiseksi.¹⁴ Maataloushallitus totesi ehdotuksessaan lähtökohtaisesti, että yhdessä tai useammassa suhteessa ala-arvoisen kylvösiemen käyttämisestä aiheutui vaaraa maan maataloudelle. Riittävästi kokemusta oli siitä, että heikosti itävän kylvösiemenen käyttämisestä saattoi aiheutua heikko sato tai jopa kato. Mutta myös kylvösiemenen muut heikot ominaisuudet saattavat niin vahvasti vaikuttaa tuotantokykyyn, että sellaisen käyttäminen voi tuottaa onnettomuutta viljelijälle. Tietyt siemenet, jotka voivat olla sopivia maan eteläosissa, voivat puutteellisen kestävyuden vuoksi tuottaa heikon sadon tai kadon maan keski- ja pohjoisosissa. Tästä huolimatta myytiin julkisesti kaupassa suuria määriä kylvösiementä, joiden mainittuja ominaisuuksia ei ollut lainkaan tutkittu; niitä tarjottiin usein väärällä alkuperä- ja lajikenimellä. Suurta vahinkoa aiheuttivat myös tarttuvat (kasvi)taudit, joista monet leviävät vain kylvösiemenen mukana.

Maataloushallituksen selvityksen mukaan rikkakasvien maataloudelle aiheuttamat vahingot olivat huomattavat ja aiheuttivat vuosittain suuria menetyksiä. Ne vahingot ja menetykset, joita ala-arvoisen kylvösiemenen käyttäminen aiheutti eivät kohdistuneet vain yksittäisiin viljelijöihin, vaan koskivat koko yhteiskuntaa. Maataloushallitus piti tämän vuoksi välttämättömän tarpeellisen toimenpiteitä näiden epäkohtien korjaamiseksi ”eikä epäröinyt ehdottaa lainsäädännöllisiä toimia, niin kuin monissa muissa maissa oli tehty”.

Vuonna 1927 annetusta hallituksen esityksestä¹⁵ selviää, että Ruotsissa oli jo vuonna 1902 harkittu kylvösiemenlain säätämistä, mutta siitä oli tuol-

¹³ Asetus valio- ja laatusiemenen vaatimuksista (892/1949).

¹⁴ Kungl. Maj:ts proposition nr 77/1927.

¹⁵ Sama.

loin luovuttu lähinnä sen vuoksi, että virallista siementarkastustoimintaa ei ollut järjestetty ja epäilyjä oli kohdistunut myös tarkastusmenetelmiin. Esityksessä todettiin nyt, että sen jälkeen kun valtion keskussiementarkastuslaitos on aloittanut toimintansa ja kun myös siementarkastuslaitosten käyttämät tarkastusmenetelmät ovat huomattavasti parantuneet, ei näitä esteitä lain säätämiseksi enää ollut olemassa.

Esitystä perusteltiin myös sillä, että Tanskassa, ”olosuhteet ovat antaneet aiheen siemenkaupan lainsäädäntöä koskevan selvityksen käynnistämiseen, luonnollisesti siinä tarkoituksessa, että vähemmän huolelliset siemenkauppiat saataisiin tarkastusten piiriin. Vapaaehtoinen omaehtoisesti toimiva tanskalainen tarkastusjärjestelmä auttaa pitämään kehittyneemmän siemenkaupan korkealla tasolla, mutta ei suojaa maatalouden harjoittajia niiltä riskeiltä, joita muu siemenkauppa aiheuttaa.”

Kylvösiemenlaissa¹⁶ säädetään, että myyjä on velvollinen, viimeistään silloin kun tavara luovutetaan, ilmoittamaan kirjallisesti tavaran laatua koskevat tiedot.¹⁷ Jos myyjä ei kaupan yhteydessä suullisesti tai kirjallisesti ole antanut ostajalle määrättyjä tietoja siemenen puhtausasteesta, rikkakasvi-pitoisuudesta tai itävyydestä, jotka lain mukaan on annettava viimeistään silloin kun tavara luovutetaan, *on hänen katsottava vakuuttaneen*, että siemen luovutettaessa vastaa voimassa olevia, kysymyksessä olevan lajin normaaliarvoja; mikäli normaaliarvot puuttuvat, kohtuullisia hyvälle siementavarakalle asetettavia vaatimuksia. Maataloushallitus vahvistaa tarpeelliseksi katsomassaan laajuudessa normaaliarvot kunkin vuoden sadolle.

Esityksen perusteluissa selitetään, että tietojen antaminen, johon tulee liittyä *vakuutus*, että kylvösiemen on sellaista kuin tiedoista ilmenee, perustaa yksityisoikeudellisia velvoitteita. Niitä, sikäli kuin laista ei muuta seuraa, *on arvioitava yleisten voimassa olevan siviilioikeuden säännösten mukaan*. Kauppaa koskeviin säännöksiin aiheutuu muutoksia vain siinä määrin kuin niistä tässä laissa annetaan erityisiä määräyksiä. Perusteluissa sanotaan, että lain tavoitteet huomioon ottaen, ei ole sopivaa sallia sopimusvapauden vallita tapauksissa, joista on pidetty tarpeellisena tässä kylvösiemenlaissa antaa erityisiä, sisällöltään siviilioikeudellisia säännöksiä. Näidenkin säännösten tulee siten olla luonteeltaan pakottavia. Vahingon-

¹⁶ Utsädeslag SFS 289/1927.

¹⁷ Tämä velvollisuus ei koskenut: (1) sitä, joka oli tuottanut siemenen ja myy sen tekemättä julkista tarjousta ja myy sen jollekin, joka ei itse käytä sitä kylvösiemeneksi; (2) kun kauppa tehdään kauppiaiden kesken liikekauppana eikä (3) kun siementavara on pakattu päällykseen, joka on varustettu siementavaran virallista lyijyttämistä koskevien säännösten mukaisesti ehjällä lyijykkeellä ja lyijytystodistuksen voimassaoloaika ei ole päättynyt tavaraa luovutettaessa.

korvausvastuuta voitiin rajoittaa vain, jos siitä oli kirjallisesti ja selvästi sovittu.

Jos kaupan yhteydessä on sovittu myyjän korvausvelvollisuuden rajoittamisesta siltä varalta, että tavarassa on virhe, ei myyjä voi tällaiseen sopimukseen vedota, ellei sitä ole sovittu kauppaa koskevassa kirjallisessa sopimuksessa tai muulla tavalla kuin vain viittaamalla hintaluetteloon tai siihen rinnastettavaan ilmoitukseen. Jos myyjä ei täytä säädettyä ilmoitusvelvollisuutta, rangaistaan sakoilla. Jos todetaan, että myyjän antamat tiedot eivät ole oikein, rangaistaan päiväsakolla; ei kuitenkaan, jos myyjä ei tieninyt taikka hänen ei pitänyt tietää virheellisyydestä.

2.3 Ranska

Ranskassa kylvösiemenen ja muidenkin maataloustarvikkeiden ja -tuotteiden sekä elintarvikkeiden kaupan säännökset perustuvat vuonna 1905 annettuun lakiin petosten torjumisesta.¹⁸ Tätä lainsäädäntöä ja siihen perustuva hallinnollista järjestelmää kuvataan vuonna 1959 julkaistussa kirjassa *Les Fraudes*.¹⁹ Kirjan alussa on historiallinen kuvaus petosten vastustamisen syistä ja alkuperästä. Tiivistettynä kuvaus on seuraavanlainen.

Petoksia on tehty kaikkina aikoina. Ihmiset eivät ole syntyjään lojaaleja ja kunniallisia. He ovat aina tienneet, että toimittamalla laadultaan huonompaa tai määrältään vähemmän kuin normaalisti pitäisi, he voivat ansaita huomattavasti. Vaikka jokaisen yksittäisen petoksen vaikutukset yleensä ovat rajalliset, niillä on yhteen laskettuna tuhoisa vaikutus. Petosten pitkän ajan vaikutukset ovat paitsi aineellisesti myös psykologisesti kaikille haitallisia. (s. 8)

Petokset, väärennökset ja väärinkäytökset vahingoittavat sekä tuottajien että kauppiaiden yhteisön mainetta. Kuluttajat, jotka ostavat elintarviketta, joka esitellään tavanomaisen, mutta joka on arvoltaan ja määrältään vähäisempi, eivät useimmiten esitä valitusta, koska se vaatisi toimenpiteitä, aikaa ja usein kuluja. Mutta eivät he unohda asiaa; he puhuvat ja heillä on taipumus laajentaa kielteinen mielipiteensä kaikkiin niihin, jotka tuottavat ja myyvät samoja tuotteita. (s.9)

Monissa väärinkäytöksissä: tavallisissa varkauksissa, petoksissa, väkivaltaisuuksissa jne. voidaan ajatella, että uhrit valittavat osakseen tulleesta

¹⁸ Loi sur la répression des fraudes dans la vente des marchandises et des falsifications des denrées alimentaires et de produits agricoles, du 1er Août 1905.

¹⁹ Vivez, J.

vääryydestä. Kaupallisissa petoksissa se on kuitenkin aika harvinaista. Uhrin, jotka ovat yleensä kuluttajia, epäröivät hukata aikaansa, todistamisen vaikeuksia ja kuluja. Niinpä he usein vain vaihtavat toimittajaa tai suhtautuvat vain välinpitämättömästi. Näistä syistä kaikki maat kaikkina aikoina ovat pyrkinet ehkäisemään, paljastamaan ja torjumaan välittömästi petoksia, odottamatta uhrien reagoimista, jota ei ehkä koskaan tapahdu. (s.11)

Kaupallisia petoksia, väärennöksiä ja väärinkäytöksiä koskeva lainsäädäntö ja hallinto perustuu vuoden 1905 lakiin. Senaatille vuonna 1898 annetussa lakiesityksessä pyrittiin luomaan yleinen petoksia koskeva lakiteksti. Siitä saatiin vaivalloisen valmistelun ja monien neuvottelujen jälkeen hyvin merkittävä laki, joka yhdessä monien täydennysten ja seurannaisten lakien kanssa muodostaa ”ainutlaatuisen välineen” petosten ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi.

Tämä kuuluisa ’vuoden 1905 laki’ antaa mahdollisuuden rangaista ankarasti erehdyttämisestä, väärennöksistä ja muista petoksista sekä ehkäistä niitä hallinnollisilla määräyksillä (s 21–22). On olemassa kaksi järjestelmää ehkäistä markkinoilla esiintyviä haitallisia käytäntöjä tai epärehellisiä toimia: ensinnäkin määritellä ja antaa säännöksiä tuotteista, ja sitten tarkastaa niitä sen toteamiseksi, että vaatimuksia on noudatettu. Lain 11 artiklan nojalla voidaan antaa hallinnollisia määräyksiä, jotka koskevat: (1) kaikkea tuotteiden myyntiä, ostettavaksi tarjoamista, esittelyä ja varastointia; (2) merkintöjä ja merkkejä, joita voidaan vaatia laskuihin, tavarain päällyksiin tai itse tuotteisiin ostajan eduksi *myyjän puolesta annettuna vakuutena*, välttämättömänä tapana luotettavuuden varmistamiseksi tavarain myynnissä tai kaupanpitämisessä.

Kuten kaikissa rikoksissa, niin myös väärennöksissä, jos syylliseksi epäilty on tehnyt teon erehdyksestä tai huomaamattaan, häntä ei rangaista. Rikollista tarkoitusta ei oleteta, mutta se voidaan todistaa ’millä keinolla hyvänsä’. On kuitenkin edellytettävä, että valmistaja ja tuottaja tuntee sen, mitä tuottaa ja että hänen ammattitaitonsa on riittävä sen tuntemiseen, mitä tarjoaa markkinoille. Sen sijaan, jos myydään toiselta saatu väärennetty tuote, vaikka kysymyksessä olisi ammattimainen kauppias, on varmistuttava siitä, tunsiko myyjä tilanteen. (s.35)

Eräiden erityislakien lisäksi erityisesti julkisen hallinnon asetuksilla, annetaan määräyksiä tuotteiden tai tuoteryhmien vaatimuksista. (s.58) Petosten ehkäisemiseksi järjestetään tuotteiden valvonta, joka vaikuttaa monella eri tavalla tuotannon ja kaupan toimintaan. Tiettyjen tuotteiden, kuten kasvien ja siementen – erityisesti siemenperunan – kaikki viljelykset tarkastetaan ja lyijykkeellä varustettujen säkeissä pitää olla vakuustodistus. (s.70)

2.4 Tiivistelmä

Siementavaran markkinat alkoivat kehittyä Euroopassa runsaat sata vuotta sitten. Kun kysyntä kasvoi, mutta ostajan oli vaikea arvioida kaupan olevan tavaran laatua, seurasi siemenkaupassa ennen pitkää huomattavia epäkoh-
tia; myytiin paljon ala-arvoista kylvösiementä. Huonon kylvösiemenen käytöstä kasvinviljelyssä aiheutuu suuria menetyksiä maataloudessa. Kun maataloudella oli tuon ajan yhteiskunnassa suuri taloudellinen merkitys, on ymmärrettävää, että monissa maissa ryhdyttiin toimiin siemenkaupan epäkoh-
tien poistamiseksi säättämällä erityiset siementavaran kauppaa koskevat lait. Lainsäädäntö on sisältänyt pääasiassa sen, että myyjän on annettava ostajalle tiedot ja takuu tavaran laadusta. Lainsäädännön toimeenpanoa varten valtiot perustivat siementarkastuslaitoksia ja viranomaisen tuli valvoa siementavaran kauppaa ja markkinoita.

Suomessa ensimmäiset säännökset annettiin vuonna 1900. Lainsäädäntöä on uusittu useita kertoja. Suomen lainsäädännössä on vakuustodistuksen antamista koskevan säännöksen lisäksi vahingonkorvaussäännös, jonka mukaan myyjän on korvattava vahinko, joka aiheutuu siitä, että annetut tiedot eivät pidä paikkaansa. Lain esitöistä selviää, että tuolloin ajateltiin, että vakuustodistuksen antamiseen liittyi vahingonkorvausvastuu.

Ruotsissa ensimmäinen siemenkauppalaki annettiin vasta vuonna 1928. Siihen ei otettu erillistä myyjän vahingonkorvausvastuuta koskevaa säännöstä, vaan korvauskysymys jätettiin siviilioikeuden säännösten varaan. Vastuu seurasi siitä, että myyjä joutuu antamaan nimenomaisen takuun tietojen oikeellisuudesta. Jos tietoja ei ollut annettu on hänen katsottava vakuut-
taneen, että siemen vastaa hyvälle siementavaralle asetettavia vaatimuksia. Siementuotanto ja -markkinat olivat Ruotsissa tuolloin jo varsin kehittyneet ja virallinen siementarkastustoiminta järjestetty.

Ranskassa ei säädetty erityistä siemenkauppalakia, vaan siemenkauppa on säännelty hallinnollisin asetuksin, jotka perustuvat petosten torjunnasta vuonna 1905 annettuun lakiin. Myyjän vahingonkorvausvastuu seuraa siitä, että myyjän on annettava takuu antamistaan tiedoista.

Viime vuosisadan puolivälin jälkeen, kasvinjalostuksen kehittyessä ja markkinoille tulevien kasvilajikkeiden määrän lisääntyessä, kylvösiementuotanto ja -markkinat alkoivat kehittyä niin, että kaupassa ei esiintynyt enää sellaisia epäkohtia, joiden torjumiseksi lainsäädäntö oli aikanaan luotu. Lainsäädännöllä oli nyt tarpeen varmentaa, että ostaja saa oikein nimettyä kylvösiementä; sillä oli näin ollen edelleen maataloustuotannon edellytysten turvaamisen tarkoitus.

3 LAADUNVARMENTAMISEN VAATIMUS

3.1 Siementavaramarkkinoiden muuttuminen

Siementavaramarkkinat alkoivat muuttua oleellisesti sen jälkeen kun markkinoille, kasvinjalostuksen edistyessä tuli uusia, entistä parempia viljelysaineistoja, kasvilajikkeita. Kysyntä markkinoilla kohdistui entistä enemmän jalostettujen lajikkeiden siementavaraan. Samoihin aikoihin alettiin, kasvinjalostajien järjestöjen vaatimuksesta eräissä maissa tunnustaa jalostajalle yksioikeus kehittämänsä lajikkeen hyödyntämiseen. Kasvinjalostajan oikeuden tunnustaminen sisälsi sen, että jalostajan tuli saada jalostamansa lajikkeen siementavaran myynnistä, lajikkeen hyväksikäytöstä pieni korvaus. Käytännössä suojatun lajikkeen siementä ei saa markkinoida ilman lajikkeenomistajan suostumusta. Vuonna 1961 perustettiin liitto kasvinjalostajanoikeuksien suojaamiseksi (UPOV) ja Kansainvälinen sopimus kasvinjalostajanoikeudesta.²⁰

Lajikkeiden määrän lisääntyessä tuli entistä tärkeämmäksi, että kaupan pidetty siementavara oli lajikkeeltaan oikein nimettyä ja lajikepuhdasta. Tämä edellytti siementavaran lajikkeen varmentamisesta. Sitä varten siementuotanto oli järjestettävä niin, että tuotanto perustui kasvinjalostajan tuottaman lajikeaineiston lisäysviljelyyn. Siemenkaupan lainsäädännöllä vahvistettiin näin myös kasvinjalostajan asemaa markkinoilla. Tästä on vähitellen seurannut, että siemen/lajikemarkkinat ovat alkaneet keskittyä ja siirtyä kasvinjalostusyritysten haltuun. Tällä markkinoiden muutoksella on ollut merkitystä myös siinä suhteessa, että lajikkeen omistajalla tai lisenssinhaltijalla, tavarantoimittajalla on intressi ottaa vastuu lajikkeen kylvösiemenestä markkinoinnista eri tavalla kuin siementavaran myyjällä aikaisemmin.

3.2 Laadunvarmentamisen vaatimus ja vuoden 1975 laki

Kansainvälisten siemenmarkkinoiden toimivuus edellytti kansainvälisesti hyväksytyjen menetelmien käyttämistä siementavaran lajikkeellisuuden varmentamiseen. Taloudellisen yhteistyön kehittämissijajärjestön (OECD) toi-

²⁰ Union pour la Protection des Obtentions Vegetales; International Convention for the Protection of New Varieties of Plants, December 2, 1961. Liittoon voivat liittyä maat, jotka lainsäädännössään tunnustavat kasvinjalostajanoikeuden. Se on patenttiin rinnastettava immateriaalinen oikeus. Oikeuden vähimmäisvaatimukset määrittellään konventiossa. Suomi liittyi UPOV:iin vuonna 1993.

mesta laadittiin vuonna 1958 kansainvälinen järjestelmä kylvösiementen lajikkeellisuuden varmentamiseksi.²¹ OECD:n järjestelmä ei koske siemenperunaa. Siemenperunan kansainvälisen kaupan turvaamiseksi Yhdistyneiden kansakuntien Euroopan talouskomissio (YK/ECE) laati suosituksen siemenperunan kauppalaadun sertifiointin standardista.²² Se sisältää siemenperunan tuottamiselle asetettavia vaatimuksia, joiden tarkoitus on varmistaa paitsi lajikkeellisuus, myös ja erityisesti, että kaupan pidettävä siemenperuna on tuotettu niin, että siinä ei esiinny haitallisten kasvitautien aiheuttajia.

Kansainvälisen kaupan kehityksen seurauksena tuli ajankohtaiseksi myös Suomessa muuttaa siemenkaupan lainsäädäntöä. Lainsäädännön uudistamista koskeva esitys annettiin eduskunnalle vuonna 1975.²³ Siementavaran kaupasta samana vuonna annetun lain mukaan maa- ja metsätalousministeriö voi päättää, mitä siementavaroita saa vähittäiskaupassa pitää kaupan vain luvan nojalla vähittäismyyntipäällykseen pakattuna tai valtion siementarkastuslaitoksen valvonnassa tuotettuna ja pakattuna. Lain soveltamisalaa laajennettiin niin, että siihen tuli kuulumaan siemenperuna.²⁴

Maatilahallituksen oli pidettävä luetteloa niiden tärkeimpien kasvilajien kasvilajikkeista, joiden viljely oli osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi.²⁵ Luetteloon merkityistä lajikkeista sai pitää kaupan vain lajikkeen jalostajan lajikeaineistosta tai valtion siementarkastuslaitoksen hyväksymästä aineistosta laatuluokkajärjestelmän mukaisesti tuotettua siementavaraa.

Laatuluokkajärjestelmä sisälsi sen, että lajikkeen jalostajan tuottamasta lajikkeen lisäysaineistosta polveutuvaa siemenestä sai tuottaa valtion siementarkastuslaitoksen valvonnassa periaatteessa niin kauan kuin tuotanto täytti lajikepuhtaudelle asetetut vaatimukset, käytännössä kolmessa–neljässä polvessa. Siementarkastuslaitoksen oli tarkistettava polveutumisen, tarkastettava siemenviljelykset ja valvottava tavaran varustaminen *vakuustodistuksella*.

²¹ OECD Varietal Certification of Seeds.

²² UN/ECE Standard concerning the certification and commercial quality control of Seed Potatoes moving in international trade between and to UN/ECE member countries.

²³ Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi siementavaran kaupasta. HE 7/1975 vp.

²⁴ Laki siementavaran kaupasta (669/75).

²⁵ Se että tavaraerä on lajikkeeltaan oikein nimettyä ja täyttää tekniset kylvöarvolle asetetut vaatimukset itävyydestä, puhtaudesta ja rikkakasvien enimmäismäärästä ei vielä takaa, että lajike soveltuu viljeltäväksi sillä alueella, missä sitä markkinoidaan. Kun yhteiskunnalla oli intressi suojata maataloutta maamme kasvuoloihin soveltumattoman kylvösiemenen käyttämiseltä, säädettiin, että lajikkeiden viljelyarvo on selvittävä lajikekokeissa. Kaupan sai pitää vain lajikeaineistoa, jonka oli todettu soveltuvan maamme kasvuoloihin.

Myyjän oli lain mukaan annettava ostajalle vakuustodistus. Sen tuli sisältää tiedot tavarán laadusta ja siitä, että siementarkastuslaitos oli laadun varmistanut. Lain mukaan vakuustodistuksen tietojen on perustuttava valtion siementarkastuslaitoksen suorittamaan tarkastukseen, joka on suoritettava, jollei laitos toisin määrää, laitoksen valtuuttaman henkilön tavarasta ottamaan näytteeseen. Vakuustodistuksen suhdetta siihen, että viranomaisen varmentaa laadun ei lakiesityksen perusteluissa selvitetty.²⁶

Hallituksen esityksessä ehdotettiin, että vahingonkorvaussäännös otettaisiin uuteen lakiin sellaisena kuin se oli voimassa olleessa laissa: ”vahinko, joka siementavaran käyttäjälle aiheutuu siitä, että siementavara ei ole siitä annettujen tietojen mukaista oli myyjän korvattava.” Kun laissa säänneltiin varsin yksityiskohtaisesti siementavaran tuottamista ja kun viranomaisen oli varmennettava tavarán laatu, ei vahingonkorvaussäännöksen tarkoitus enää liittynyt petosten torjumiseen, vaan kysymys oli enemmän siitä, kenen tuli kantaa vastuu, jos tavarassa on virhe. Eduskunnan mielestä myyjän korvausvastuu olisi liian ankara varsinkin sellaista vähittäiskauppiasta kohtaan, jonka toimenpiteisiin ei sisälly moitittavuutta. Vahingonkorvaussäännös sai eduskunnassa seuraavan sanamuodon ”Vahinko, joka siementavaran käyttäjälle aiheutuu siitä, että siementavara ei ole siitä annettujen tietojen mukaista, on tavarán kunnostajan ja pakkaajan korvattava. Sama vastuu on myyjällä, jos hän huolimattomuudellaan on aiheuttanut vahingon”.²⁷

Vuoden 1975 lakiin otettiin edelleen myös rangaistussäännös sen varalta, että myydään siementavaraa, joka ei täytä vähimpiä laatuvaatimuksia. Kun viranomaisen varmentaa tavarán laadun, täytynevät rangaistavuuden subjektiiviset edellytykset enää harvoin. Ruotsin laissa onkin rangaistavaksi säädetty vain virheellisten tietojen antaminen sertifiointiviranomaiselle.²⁸

Vuonna 1985 lakiin lisättiin siementavaran ennakkovakuustodistuksella myymistä koskeva säännös (327/1985); sen mukaan vahingonkorvausvastuu tällaisessa myynnissä perustuu nimenomaan sitoumuksen antamiseen: sie-

²⁶ Vakuustodistuksen antamista koskevan säännökseen ei ole liitetty mitään juridista merkitystä, vaikka tuossa vaiheessa, kun siementavaran tuottamista ja markkinointia koskevat säännökset oleellisesti muuttuivat, olisi ollut tilaisuus kehittää vakuustodistuksen tulkintaa. Esitystä maataloushallituksessa valmisteltaessa keskusteltiin kyllä siitä, voitaisiinko korvausvastuu säätää tavarán kunnostajalle ja pakkaajalle, mutta juristien mukaan vastuu tavarán kaupassa saattoi olla vain myyjällä; myyjällä oli (regressi) oikeus korvaukseen siltä joka oli virheellisen tavarán toimittanut alun perin; ostajan kannalta oli ”helpompi” vaatia korvaus myyjältä. (henkilökohtainen tieto).

²⁷ Laki siementavaran kaupasta (669/75).

²⁸ Lag om ändring i utsädeslagen (1976/298, 7§).

mentavara saadaan myydä siementarkastuslaitoksen luvalla ennakkovakuustodistuksella, edellyttäen, *että myyjä sitoutuu* 1) toimittamaan laitokselle näytteen myytäväksi tarkoitetusta tavarasta; 2) toimittamaan ostajalle laitoksen tarkastuksen tulokset, ja 3) mikäli myyty tavara ei täytä ilmoitetulle laatuluokalle asetettuja vaatimuksia, *antamaan hinnanalennusta ja korvaamaan mahdolliset vahingot* maataloustuottajain keskusjärjestöjen ja siemenkauppioiden järjestön kesken sovittavien korvauserusteiden mukaisesti.

3.3 Siemenmarkkinasäännökset Euroopan yhteisössä

Euroopan yhteisössä annettiin 1960-luvun lopulla joukko maataloustuotannossa käytettävän siementavaran tuotantoa ja markkinointia jäsenvaltioissa koskevat harmonisointidirektiivejä. Harmonisointi on tarpeen tavaroiden vapaan liikkuvuuden turvaamiseksi yhteisön alueella. Markkinoida saa vain sertifioitua siementä, joko lajikkeen jalostajan tuottamaa perussiementä tai siitä yhdessä, enintään kahdessa sukupolvessa polveutuvaa sertifioitua siementä. Yhteisössä saa sertifioida ja markkinoida vain yhteisön yhteiseen kasvilajikeluetteloon merkittyjen lajikkeiden siementavaraa.

Jäsenvaltioiden on valvottava, että markkinoilla oleva tavara täyttää säädetyt vaatimukset. Direktiiveissä säädetään tavarain pakkauksesta ja merkitsemisestä *virallisella etiketillä* (sertifikaatilla). Sertifioimisen edellytyksenä suoritettavista tarkastuksista säädetään, että ne on tehtävä kansainvälisesti hyväksytyjen menetelmien mukaan. Virallisena pidetään valvontatoimia, kun ne suorittaa valtion viranomainen tai juridinen henkilö, joka toimii valtion valtuuttamana. EY säännösten mukaan virallinen etiketti ei ole vakuustodistus eikä anna takuuta tavarasta. Se on osoitus siitä, että tavara on tuotettu laadunvarmennusmenetelmän mukaisesti.²⁹ Siihen ei merkitä kunnostajan eikä pakkaajan nimeä. Direktiivin perusteluissa selitetään, että merkintä on tehtävä erään tunnistettavuuden varmentamiseksi ja niistä on käytävä ilmi, että varmentaminen on tehty yhteisön järjestelmän mukaisesti.

Direktiivissä määrätään, että se ”ei vaikuta jäsenvaltion oikeuteen vaatia, että niiden alueella tuotettujen tai niiden alueelle tuotujen perussiementen tai kaikenlaisten varmennettujen siementen pakkaukset on varustettava *toimittajan etiketillä*, niiden alueella tapahtuvaa markkinointia varten.” Direktiivi sallii eräissä tapauksissa sertifioida myös siementavaraa, joka ei täytä

²⁹ Neuvoston direktiivin (66/402/EY) artikla 10.

säädettyä itävyysvaatimusta. Näissä tapauksissa ”on varmistettava, että toimittaja *takaa* määrätyn itävyyden, joka myytäessä on ilmoitettava erityisessä nimilapussa, jossa on hänen nimensä ja osoitteensa ja siemenerän numero”. On oletettava – direktiivissä asiaa ei selitetä – että tavarán varustaminen toimittajan etiketillä tarkoittaa, että toimittaja antaa takuun tavarasta.³⁰

Johdannossa mainittu Siemenkauppiaiden Yhdistyksen kirjoitus sisältää ajatuksen, että EU:ssa tulisi olla yhtenäiset säädökset siementavaran myyjän vahingonkorvausvastuusta. Yhdistyksellä näyttää olevan käsitys, että muissa EU maissa myyjällä, tavarán toimittajalla ei ole ankaraa vastuuta, eikä sitä tästä syystä pitäisi asettaa siementavaran maahantuojalle.

Direktiivin harmonisointivaatimus ei koske hallinto-oikeudellista sääntelyä, ei siis myöskään vahingonkorvausvastuuta.³¹ Voitaisiin ajatella, niin kuin Siemenkauppiaiden yhdistys ehdottaa, että yritysten tasavertaisten toimintaedellytysten luomisesta yhteisössä edellyttäisi myös yhtäläisiä tehosteita lainsäädännön noudattamiseksi. Oikeusministeriö on eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle antamassaan lausunnossa³² kiinnittänyt huomiota siihen, että ”ehdotettu maahantuojan vastuu on laajempi kuin esimerkiksi tuotevastuulaissa. Tuotevastuulain mukainen maahantuojan vastuu on sillä, joka tuo tuotteen Euroopan talousalueelle siellä liikkeeseen laskettavaksi. Ehdotetun lain mukaan vastuu olisi sillä, joka tuo siemenen Suomeen. Vastuuseen ei siis vaikuttaisi, tuodaanko siemenerä Euroopan talousalueelta vai sen ulkopuolelta.”

3.4 Virheistä ja vahingoista

Siementavaran virheitä käsiteltäessä on syytä eritellä siementavaran käsitettä toteamalla, että siementavaralla tarkoitetaan sekä varsinaista kylvösiementä (jyviä ja siemeniä) että siemenperunaa. Kylvösiemenestä annettavat

³⁰ Sama, artikla 11.

³¹ HE 268/1992 vp. Lakiesityksen perusteluissa selitetään, että lainsäädännön harmonisointi koskee ainoastaan markkinoimista koskevia säännöksiä. Lain toimeenpanemista, noudattamisen valvontaa ja säännösten rikkomisesta aiheutuvia julkisoikeudellisia seuraamuksia koskeva sekä kauppaan liittyvistä yksityisoikeudellisista suhteista säättäminen on jätetty jäsenvaltioiden toimivaltaan. Suomen siemenkauppalainsäädäntöä direktiivien edellyttämällä tavalla uudistettaessa korvaussäännökset otettiin aikaisemmasta laista pääosin sellaisenaan uuteen lakiin. Siemenkauppalakiin otettiin ”yleisen kauppalaín periaatteista poikkeava ankarán vahingonkorvausvastuun säännös niiden tapausten varalta, joissa siementavara ei ole siitä annettujen tietojen mukaista ja siitä aiheutuu ostajalle vahinkoa”.

³² Oikeusministeriön lausunto eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle 6.5.1997.

tiedot koskevat lajikkeellisuutta (perinnöllinen ominaisuus) ja niin sanottuja teknisiä laatuominaisuuksia, itävyyttä, erän puhtautta ja rikkakasvien siemeniä ja niiden määrää. Siemenperunalle asetetut vaatimukset koskevat lajikkeellisuutta ja kasvinterveyttä. Kylvösiemenen ja siemenperunan eroista tuotteina ja kaupan kohteena johtuen niiden laadunvarmentamisessa on erilaiset kansainväliset järjestelmät ja niiden kansainvälisessä kaupassa erilaiset säännöt ja kauppatavat.³³

Vuoden 1975 lain tarkoituksen oli taata erityisesti sientavaran lajikkeita koskevan tiedon oikeellisuus. Väärällä lajikenimellä varustetun siementavaran käytöstä voi aiheutua huomattava taloudellinen vahinko; lajikkeiden käyttötarkoitukset ja -arvot voivat huomattavasti poiketa toisistaan. Kun siementavara oli oikein nimetty, ostaja saattoi päätellä kylvösiemenen soveltuvuutta viljelyksellään; myyjän, toimittajan asia ei yleensä ole ottaa kantaa siihen, onko lajike sellainen, että se soveltuu ostajan tarkoitukseen.

Alhainen itävyys alentaa siementavaran kylvöarvoa: tätä 'virhettä' voidaan jossain määrin korjata kylvämällä suurempi määrä siemeniä, mutta tuloksena on yleensä huono sato. Jos myydyssä erässä on haitallisen rikkakasvien siementä, ostajalle voi aiheutua huomattava vahinko. Jos erässä on esimerkiksi hukkakauran (*Avena fatua*) siemeniä, ostajalle aiheutuu todennäköisesti suuri vahinko, sillä kiinteistön omistaja on velvollinen hävittämään hukkakauran kiinteistöltä.³⁴

Kylvösiemenen 'tekniset' laatuvaatimukset, itävyys, puhtaus ja rikkakasvien enimmäismäärä, voidaan yleensä määrätä niin, että asetetut vaatimukset täyttävä tavara on käyttötarkoitukseensa sopivaa, 'kauppakelpoista', tuottaa hyvän ja kelvollisen sadon. Tavarahan virhe on näin ollen helppo määrittää ja tarkastuksessa myös suhteellisen helppo todeta. Sen sijaan siemenperunalle asetettu kasvitautien enimmäismäärää koskevan ehdon täyttyminen on vaikeammin selvitettävä asia; kysymystä siemenperunan taudeista käsitellään erikseen jäljempänä luvussa 5: 'Korvausvastuu siemenperunan kaupassa'. Tähän kylvösiemenen ja siemenperunan laadun arvioimisen eroon ei kiinnitetty huomiota vuoden 1975 lain vahingonkorvausvastuuta säädettäessä.

³³ Edellä mainitut OECD:n ja ECE:n laadunvarmennusjärjestelmät ja jäljempänä esiteltävät FIS:n ja RUCIP:n kauppasäännöt.

³⁴ Laki hukkakauran torjunnasta (178/1976).

3.5 Laadunvarmentajan vastuu

Vaikka sertifikaatti, johon tavarahan kauppa perustuu, ei ole takuu eikä laadunvarmentaja suoranaisesti vastaa tavarahan virheettömyydestä, on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, mikä oikein on laadunvarmentajan vastuu. Markkinoiden kannalta on tärkeitä, että sertifiointiin voidaan luottaa. Niinpä siemenmarkkinadirektiiveihin on otettu säännös, jonka mukaan komissio voi järjestää yhteisön vertailevia kokeita, joilla pyritään valvomaan, että jäsenvaltioissa sertifioidut siemenet täyttävät säädetyt laatuvaatimukset.

Komissiossa on ollut vireillä kysymys siitä, olisiko sertifiointijärjestelmästä siirryttävä akkreditoitijärjestelmään. Tällainen järjestelmä on omakuttu EY:n uudemmassa kasvituotannon lisäysaineistojen, taimiaineistojen markkinointia koskevassa säädöstämisessä.³⁵ Akkreditointi tarkoittaa järjestelyä, jossa viranomaisen valtuuttaa toimijan tuottamaan siementavaraa markkinoille; luvan saamiseksi toimijan olisi järjestettävä tuotantonsa säännösten mukaisesti ja viranomaisen olisi valvottava, että nämä vaatimukset täytetään. Toistaiseksi enemmistö jäsenmaista on kannattanut sertifiointijärjestelmän säilyttämistä siementavaran markkinoinnissa.

Komission edustaja on taimiaineiston laadunvarmentamiseen liittyvästä vastuusta todennut,³⁶ että viranomaisella on taimiaineiston toimittajan kanssa yhteinen vastuu taimiaineiston laadusta; viranomaisen vastuu perustuu siihen, että se on valtuuttanut toimittajan toimittamaan tuotteitaan markkinoille. Kun viranomaisen yksin varmentaa siementavaran laadun olisi sen vastuuta pidettävä suurempana. Tämä vastuu lienee käytännössä kuitenkin lähinnä moraalista; taloudellinen vastuu jää tavarahan toimittajalle; direktiivien mukaan toimittaja kun voidaan velvoittaa antamaan takuu tavarasta.

Sertifiointiviranomaisen vastuuta arvioidaan Suomessa sen perusteella, mitä julkisen vallan käyttöön liittyvästä vastuusta vahingonkorvauslain 3 luvussa säädetään. Julkisen vallan käyttöön tai julkisen tehtävän hoitoon liittyvä vastuu on tuottamisperusteista, mutta tämän lisäksi korvausvelvollisuuden syntyminen edellyttää vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n 2 mo-

³⁵ Taimiaineistolaisissa (1205/1994), joka perustuu EY:n taimiaineistojen markkinointia koskevaan direktiiviin, säädetään, että kaupan pidettävien taimiaineistojen laadun varmentaminen perustuu siihen, että taimiaineistoa saa tuottaa ja markkinoida vain viranomaisen hyväksymä, *akkreditoitu toimija*, joka on sitoutunut noudattamaan tuotannossa ja markkinoinnissa viranomaisen vahvistamien menetelmiä ja vaatimuksia.

³⁶ Vuonna 1992 pidetyssä taimiaineistodirektiivin vaikutuksia selvittävässä kollokviassa komission edustaja selitti, että viranomaisella ja akkreditoitulla toimijalla on yhteinen vastuu, *co-responsabilité* tuotannon laadusta.

mentin mukaan sitä, että ”toimen tai tehtävän suorittamiselle sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettavia vaatimuksia ei ole noudatettu.” Tämän ’standardisäännökseksi’ nimetyn normin merkitys on herättänyt tiettyä epäselvyyttä. Standardisäännöksen on ajateltu lieventävän tuottamusarviointia. Nytemmin on katsottu, että julkisen vallan käyttöön liittyviä vastuun lievennyksiä on enää vaikea perustella pätevillä reaalilla syillä; on vahvistumassa käsitys, jonka mukaan julkisen vallan käyttöön liittyvän vastuun ei tulisi olla ainakaan normaalin tuottamusvastuun tasoa lievempi.³⁷

Viranomaisen vahingonkorvausvastuu syntyy siis, jos viranomaistehtävää suoritettaessa on menetelty huolimattomasti tai virheellisesti ja siitä aiheutuu vahinkoa. Sertifiointiviranomaisen toiminnalle on asetettava se vähimmäisvaatimus, että toiminta on asianmukaisesti järjestetty.

Tutkielmassaan ’Sertifiointielinten vastuu myöntämistään laatusertifikaateista’ Niinistö toteaa, että yritysten laatujärjestelmien sertifiointi on tuonut esiin uusia oikeudellisia ongelmia.³⁸ Tärkeimpänä ongelmana pidetään sertifiointielinten vastuuta myöntämistään sertifikaateista. Tutkielmassa on käytetty tärkeimpänä lähteinä sertifiointia koskevia standardeja ja vahingonkorvauksen yleisiä oppeja käsitteleviä teoksia. Siinä todetaan, että sertifiointia käsitteleviä oikeustapauksia tai oikeuskirjallisuutta ei ole olemassa.

Niinistö toteaa, että jos sertifiointilaitos huolimattomuuttaan on sertifiointi sellaisen yrityksen laatujärjestelmän, joka ei täytäkään standardeissa asetettuja vaatimuksia, saattaa sertifiointielin joutua korvaamaan sertifioidun yrityksen asiakkaalle virheellisistä tuotteista aiheutuneet vahingot. Sertifiointielimen vastuu tulee korostetusti esille silloin, kun kolmas osapuoli on ollut tietoinen myönnetyistä sertifikaateista ja on ehkä jopa asettanut laatusertifikaatin olemassaolon hankintapäätöksensä edellytykseksi. Sertifiointielimen lakisääteinen vastuu on katsottava ainakin teoriassa mahdolliseksi; syy-yhteyden osoittaminen voi käytännössä osoittautua mahdottomaksi; myös sertifiointisopimuksissa käytettävät vastuunrajoituslausekkeet vaikeuttavat vastuun kohdistamista sertifiointilaitokseen.

Se mitä edellä sanotaan sertifiointilaitoksen vastuusta, soveltunee periaatteessa myös siementavaran sertifiointiviranomaiseen. Jäljempänä kohdasta 5.5 selviää, että USA:ssa tuomioistuimien tutki myös sertifiointiviranomaisen toiminnan tapauksessa, jossa vahingonkorvausta vaadittiin siemenperunan myyjältä.

³⁷ Hemmo, M. (2001) s.516 – 519.

³⁸ Niinistö, J. Tutkielman yhteenvedossa.

3.6 Tiivistelmä

Siementavaramarkkinoiden luonne muuttuu viime vuosisadan puolivälin jälkeen, kun markkinoille alkaa tulla runsaasti viljely- ja käyttöominaisuuksiltaan erilaisia lajikkeita. Kansainvälisillä markkinoilla edellytetään kylvösiemenen lajikkeellisuuden varmentamista; siemenperunakaupassa edellytetään lisäksi sen varmentamista, että siemenperunassa ei esiinny haitallisten kasvitautien aiheuttajia. Siemenkauppalaan soveltamisala laajennetaan Suomessa tässä vaiheessa koskemaan myös siemenperunaa.

Laadunvarmentamisen tarkoituksessa lakiin otetaan nyt myös siementavaran tuottamista koskevia säännöksiä. Laissa tai sen nojalla annetaan viralliset säännökset siitä, mitä tietoja ostajalle tavarasta on annettava. Tiedot on myös uuden lain mukaan annettava vakuustodistuksessa. Käsitteeseen vakuustodistus ei uudessa laissa kuitenkaan liitetty juridista merkitystä. Se, että vakuustodistuksen merkitystä ei enemmälti kehitelty, saattoi johtua osaksi siitäkin, ettei 'takuuopilla' Suomessa tuohon aikaan ollut kannatusta. Lakiin otettiin edelleen niin kuin aikaisempiin lakeihin nimenomainen vahingonkorvausvastuuta koskeva säännös. Mutta vahingonkorvausvastuu siirrettiin myyjältä siementavaran toimittajalle.

EY säännösten mukaan kaupan pidettävä tavara on varustettava sertifikaatilla; se ei ole vakuustodistus, vaan todistus siitä, että tavara on tuotettu tuottamista koskevien säännösten mukaan viranomaisen valvonnassa. Sertifikaattiin ei liity juridista vastuuta; jäsenvaltiolla on sen sijaan direktiivien mukaan oikeus vaatia, että tavara varustetaan lisäksi toimittajan etiketillä. Seuraavassa luvussa selvitetään, miten korvausvaatimus nykyisin Suomessa ja eräissä muissa EU maissa on säännelty.

Siementavaran virheistä ja vahingoista puhuttaessa on tarpeen kiinnittää huomiota siihen, että siementavaralla tarkoitetaan sekä varsinaista kylvösiementä että siemenperunaa. Kylvösiemenen virheet ja niistä aiheutuneet vahingot on helpompi määrittää ja arvioida kuin siemenperunan virheet ja vahingot, joita voi aiheutua piilevistä taudinaiheuttajista.

Siemenmarkkinoiden kehittyminen riippuu entistä enemmän siitä, että viranomaisen suorittamaan laadunvarmentamiseen, sertifiointiin voidaan luottaa. Tämän vuoksi on tarpeen kiinnittää huomiota myös sertifiointiviranomaisen vastuuseen sertifiointitoiminnan pätevyydestä.

4 KORVAUSVASTUU SUOMESSA JA ERÄISSÄ MUISSA EU-MAISSA

4.1 Suomi

Kun Suomi vuonna 1993 liittyi Euroopan talousalueeseen (ETA), oli siemenkauppalainsäädäntö muutettava EY:n direktiivien mukaiseksi; annettiin uusi siemenkauppalaki.³⁹ Siementavaran tuottamista ja markkinoimista koskevaa säännöstöä ei ollut tarpeen oleellisesti muuttaa, sillä vuonna 1975 säädetty laatuluokkajärjestelmä vastasi jo pääosin direktiivin vaatimuksia. Lain mukaan ”asianomainen ministeriö päättää, sen mukaan kuin kylvösiemenen tuottamista ja markkinoimista koskevat Euroopan yhteisön säännökset edellyttävät, mitä kylvösiementä saa markkinoida ainoastaan virallisesti varmennettuna (sertifioitu kylvösiemen). Ministeriö päättää tarkemmin myös kylvösiemenen sertifioimisesta ja muussa maassa sertifioidun kylvösiemenen markkinoimisesta Suomessa. Maa- ja metsätalousministeriö antaa tarkemmat määräykset sertifioitua kylvösiementä ja sen tuottamista, käsittelyä ja varastointia koskevista vaatimuksista.”

Korvaussäännökset otettiin uuteen lakiin vuoden 1975 laista pääosin sellaisenaan: ”Kylvösiemenen kunnostajan ja pakkaajan sekä sen, joka on tuonut siemenen Suomeen, on korvattava siemenen käyttäjälle vahinko, joka aiheutuu siitä, että kylvösiemen ei ole siitä annettujen tietojen mukaista tai siinä on *muu virhe*. Korvausvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos se, jolta vaaditaan korvausta, saattaa todennäköiseksi, ettei siemenessä ollut vahingon aiheuttanutta virhettä silloin, kun kylvösiemen toimitettiin markkinoille. Kylvösiemenen muun markkinoille toimittajan vastuusta on voimassa, mitä kauppalaissa (355/1987) säädetään.”

Lakiesityksen perusteluista selviää, että ilmaisu ’muu virhe’ lisättiin vahingonkorvaussäännökseen sen johdosta, että vahingonkorvausvastuu haluttiin ulottaa myös niihin tapauksiin, joissa kylvösiemenerässä on hukkakauran siementä. Siementavarassa ei hukkakauraa saa esiintyä eikä vakuustodistuksessa hukkakauraa koskevaa tietoa tietenkään ole. Ilmeisesti parempi ilmaisu olisi: ’vahinko, joka aiheutuu siitä, että kylvösiemen ei ole siitä annettujen tietojen mukaista tai se muutoin ei ole säädettyjen vaatimusten mukainen.’ Ilmaisu ’muu virhe’ on siemenperunakaupan reklamatiotapauksissa osoittautunut ongelmalliseksi. Näitä tapauksia selostetaan jäljempänä kohdassa 5.2.

³⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle siemenkauppalaiksi. HE 268/1992 vp. Siemenkauppalaki (233/1993).

Vuonna 1997 lakiin lisättiin siementavaran *maahantuojan* korvausvastuuta koskeva säännös.⁴⁰ Lakiesityksen perusteluissa selitetään, että siemenkauppalakiin on otettu ”yleisen kauppalain periaatteista poikkeava ankaran vahingonkorvausvastuun säännös niiden tapausten varalta, joissa siementavara ei ole siitä annettujen tietojen mukaista ja siitä aiheutuu ostajalle vahinkoa.⁴¹ Esityksessä selitetään, että ”ankaran vahingonkorvausvelvollisuuden säilyttämistä siementavaran kunnostajalla ja pakkaajalla on pidettävä perusteltuna sen vuoksi, että tämän on katsottava paremmin pystyvän kantamaan riskin virheellisestä tuoteselosteesta aiheutuneesta vahingosta. Virheellisestä tuoteselosteesta aiheutuva vahinko voi olla moninkertainen siementavaraerän arvoon verrattuna ja kohtuuton viljelijän kannettavaksi. Liikeyrityksillä on yleensä vakuutukset, jotka kattavat liiketoiminnasta aiheutuvat vahingonkorvaukset.⁴² On syytä huomata, että rehulaissa (234/1993) säädetty myyjän vahingonkorvausvastuu on myös ankaraa korvausvastuuta, sitä on perusteltu vastaavanlaisilla oikeuspoliittisilla näkökohdilla.”

Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston hallituksen esityksestä eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle antamassa lausunnossa todetaan, että esitykseen sisältyy siemenkaupan osapuolten kannalta merkittäviä muutoksia.⁴³

Lakia on viimeksi uudistettu kokonaisuudessaan vuonna 2000 sen jälkeen kun EY teki joukon muutoksia siemendirektiiveihin. Voimassa olevan lain 10 §:ssä säädetään, että kylvösiemenen ostajalle on pakkauksessa tai

⁴⁰ Laki siemenkauppalain 9 §:n muuttamisesta (576/1997).

⁴¹ HE 39/1997 vp. kohta: ”Ankaran vahingonkorvausvelvollisuuden säilyttäminen laissa”.

⁴² Nytemmin siemenkauppa toteaa, että vakuutusyhtiöt eivät ole valmiita antamaan vakuutuksia, jotka kattaisivat välillisten vahinkojen korvausvastuun.

⁴³ Oikeusministeriön lausunto eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle (muistio 6.5.197) Oikeusministeriön mielestä olisi tärkeää, että valiokunta mietinnössään selvittäisi tarkemmin ehdotettujen säännösten merkitystä, sisältöä ja soveltamista kiinnittämällä huomiota esimerkiksi seuraavaan. *Ehdotetuista muutoksista merkittävien koskee maahantuojan vastuuta.* Ehdotetun säännöksen mukaan ulkomaisen siemenen maahantuojalla on samanlainen ankara vastuu kuin kunnostajalla ja pakkaajalla. (Jäljempänä esitetystä selviää, että Ruotsin laissa on säännös, jonka mukaan tuoteselosteessa pitää olla tiedot pakkaajasta tai maahantuojasta.)

Lausunnossa sanotaan edelleen, että ”9 §:n mukainen kunnostajan ja pakkaajan vastuu koskee myös ulkomaisia tahoja eikä vain Suomessa toimivia. Ehdotetulla muutoksella voidaan varmistaa se, että vahinkotilanteissa on aina joku korvausvelvollinen Suomessa. Ehdotettu maahantuojan vastuu on laajempi kuin esimerkiksi tuotevastuulaissa. Tuotevastuulain mukainen maahantuojan vastuu on sillä, joka tuo tuotteen Euroopan talousalueelle siellä liikkeeseen laskettavaksi. Ehdotetun lain mukaan vastuu olisi sillä, joka tuo siemenen Suomeen. Vastuuseen ei siis vaikuttaisi, tuodaanko siemenerä Euroopan talousalueelta vai sen ulkopuolelta.”

tavaraa seuraavissa asiakirjoissa annettava tarpeelliset tiedot kylvösiemenestä.⁴⁴ Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella annetaan määräykset pakkausten ja kylvösiemenerien merkitsemisestä sekä ostajalle annettavista tiedoista. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksen mukaan tiedot merkitään kiinnittämällä pakkaukseen tiedot sisältävä *vakuustodistus*.⁴⁵ Vahingonkorvaussäännöstä ei muutettu

4.2 Ruotsi

Ruotsissa voimassa oleva kylvösiemenlaki on annettu vuonna 1976.⁴⁶ Sen mukaan hallitus tai hallituksen määräämä viranomainen saa määrätä, että määrättyjen kasvilajien siementä saa luovuttaa toiselle tai viedä maasta *vain, jos se on virallisesti lyijytetty*. Hallitus tai hallituksen määräämä viranomainen saa määrätä lyijyttämässä noudatettavista vaatimuksista. Laissa ei ole vahingonkorvaussäännöksiä. Näin ollen siementavaran markkinoinnissa sovellettava vahingonkorvausvastuu on edelleen siviilioikeuden (kauppalain) säännösten varassa; niin kuin vuoden 1928 lakiesityksen perustelussa selostetaan.⁴⁷ Väärien tietojen antamisesta siementarkastuslaitokselle tai muulle, joka suorittaa lyijyttämisen, on säädetty rangaistus.

Vuonna 1992 tehtiin vuoden 1976 siemenkauppalakiin tarpeelliset muutokset siemenkaupan säännösten harmonisoimiseksi EY:n direktiivien edellyttämällä tavalla.⁴⁸ Muutokset sisältävät pääasiassa sen, että hallitus tai sen määräämä viranomainen saa määrätä, että määrättyjen kasvilajien siementä saa markkinoida *vain, jos tavara on sertifioitu* ja siementavara, jota ei tarvitse sertifioida on varustettava laatuselvityksellä.

⁴⁴ Siemenkauppalaki (728/2000).

⁴⁵ Voimassa olevan maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (109/00) 11 §:n 1 momentin mukaan ”kylvösiemenen pakkauksen ulkopuolelle on virallisen valvonnan alaisena kiinnitettävä käyttämätön *vakuustodistus*, joka sisältää liitteessä 4 mainitut tiedot vähintään suomenkielillä” (lähinnä tiedot, jotka direktiivin mukaan on merkittävä viralliseen etikettiin); ja lisäksi tavaran ’teknistä’ laatua osoittavat tiedot, ne on ”ilmoitettava joko virallisessa vakuustodistuksessa tai toimittajan vakuustodistuksessa”, virallisessa vakuustodistuksessa ei esitetä pakkaajan nimeä. 11 §:n 4 momentin mukaan toisessa EU-jäsenvaltiossa sertifioidun erän maahantuoja voi painaa itse suomenkielisen *toimittajan vakuustodistuksen* pakkaukseen.

⁴⁶ Utsädeslag: SFS 1976: 298.

⁴⁷ kts sivu 11. Huomattakoon lisäksi, että vuoden 1928 laissa virallisesti lyijytetty siementavara oli suljettu siemenkauppalain soveltamisalan ulkopuolelle; virallisesti lyijytetty siementavara vastaa sertifioitua siementä siinä suhteessa, että se oli viranomaisen varmentamaa.

⁴⁸ Lag om ändring i utsädeslagen SFS 1992: 1682.

Siementavaran tuottamista ja markkinointia koskevat direkttiivien edellyttämät säännökset on annettu hallituksen antamalla asetuksella.⁴⁹ Asetuksessa säädetään, että asetuksen liitteessä lueteltujen maatalouskasvilajien kylvösiementä saa markkinoida ainoastaan sertifioituna; sertifioida saa ainoastaan lajikeluettelon merkittyjen lajikkeiden siementavaraa. Sertifioitavan siementavaran tulee täyttää määrätyt maatalousviraston vahvistamat (direktiiveissä säädetty) laatuvaatimukset.

Laatuvaatimukset saavat asetuksen mukaan koskea siemenviljelyksen kantasiementä, siemenviljelyksen sijaintia ja kasvukauden aikaista kuntoa, siementavaran lajikeaitoutta siementavaran terveyttä, elinvoimaa ja varastointikelpoisuutta, siementavaran puhtautta, ja siemenperunalla myös varastointiolosuhteita, mukulan laatua sekä viljelyssä ja käsittelyssä käytettäviä koneita ja varusteita. Maatalousvirasto saa antaa siementavaran sertifioimista koskevia määräyksiä, jotka koskevat sertifioitavan tavaran näytteenottoa, tarkastamista, siementavaraerän suuruutta, merkitsemistä ja sinetöimistä.

Asetuksen mukaan siementavaraa saa sertifioida valtion siementarkastuslaitos tai, kun on kysymys muusta kuin siemenperunasta, myös sellainen siementarkastuslaitos, jonka maatalousvirasto on hyväksynyt suorittamaan sertifioimista. Hyväksyminen voidaan antaa, jos laitoksella on tehtävään soveltuva huoneisto ja varustus ja joka sitoutuu noudattamaan maatalousviraston antamia laitoksen toimintaa koskevia määräyksiä, soveltamaan valtion siementarkastuslaitoksen vahvistamaa sertifioimista koskevaa taksaa sekä suostuu maatalousviraston määräämään valvontaan.

Asetuksessa säädetään, että kylvösiemenlaisissa tarkoitettussa siementavaran laatuselvityksessä (*kvalitetsdeklaration*) pitää olla maatalousviraston määräämät tiedot pakkaajasta tai maahantuojasta, kasvilajista, itävyydestä, ja puhtaudesta. Pakkaaja tai maahantuojat vastaa siitä, että tiedot annetaan.

4.3 Ranska

Siemenkauppa koskevat säännökset on annettu petosten torjunnasta vuonna 1905 säädetyn lain nojalla. Voimassa olevat säännökset ovat vuonna 1968 annetussa asetuksessa.⁵⁰ Asetuksen mukaan sertifioitujen siementen tai serti-

⁴⁹ Utsädesförordning, SFS 1993:1375.

⁵⁰ Décret no 68-955 du 29 octobre 1968 portant règlement d'administration publique pour l'application de la loi 1 aout 1905 sur la repression des fraudes en ce qui concerne le commerce des semences et plants.

fioitujen kasvien tulee kaikissa markkinoinnin vaiheissa täyttää seuraavat vaatimukset: 1) niiden tulee polveutua lajista ja lajikkeesta tai tyypistä, joka on merkitty viljelykasvien laji- ja lajikeluetteloon tai maatalousministeriön vahvistamaan luetteloon; 2) niiden tulee olla sertifioitu virallisesti niiden teknisten menettelytapojen mukaan, joista maatalousministeriö määrää; 3) niiden tulee olla varustettu *virallisella sertifikaatilla*. Sertifikaatissa olevat tiedot eivät saa olla parempia kuin analyysitulokset, jotka ilmoitettu petostentorjunta- ja laadunvalvontavirastolle, ennen kuin se on ottanut näytteen tavarasta.

Myyntiä varten kuljetettavien, myytäväksi asetettujen tai päällyksessä myytävien tulee olla varustettu maatalousministeriön määräysten mukaisella *etiketillä*, jossa on oltava erityisesti seuraavat tiedot: 1) myyjän nimi (tai yhtiön nimi tai liikemerkki) ja osoite, 2) lajin nimi ja kun kysymys on lajikkeesta: sen nimi sellaisena kuin se esiintyy virallisessa lajien ja lajikkeiden luettelossa; 3) tuotantomaan ja määrättyssä tapauksessa alueen nimi; 4) nettopaino, bruttopaino tai lukumäärä ja 5) siemenerän käsittely. Tätä etikettiä on siis pidettävä myyjän puolesta annettuna vakuutena.⁵¹ Asetuksessa kielletään käyttämästä tunnusmerkkejä, joiden tarkoitus on synnyttää ostajassa mielessä epätietoisuutta tavarantoiminnan laadusta, alkuperästä, määrästä, luokasta, olennaisista laatuominaisuuksista tai erilaisista ominaisuuksista.

4.4 Englanti

Englannissa siemenkauppaa koskevat säännökset perustuvat vuonna 1964 annettuun lakiin kasvilajikkeista ja kylvösiemenistä.⁵² Se sisältää paitsi siementavaran markkinointia myös kasvinjalostajanoikeuksia koskevat säännökset.

Lain mukaan ministeriö voi, neuvoteltuaan asiasta niiden osapuolten kanssa, joita asia koskee, antaa asetuksella (statutory instrument) säännöksiä, joiden tarkoitus on:

⁵¹ Vuoden 1905 lain 11 artiklan nojalla voidaan antaa hallinnollisia määräyksiä, jotka koskevat muun muassa merkintöjä ja merkkejä, joita voidaan vaatia laskuihin, tavarantoiminnan päällyksiin tai itse tuotteisiin ostajan eduksi *myyjän puolesta annettuna vakuutena*. Kts. myös.Tourneau: ”La plus célèbre aggravation de la responsabilité résulte de l’obligation contractuelle de garantie. Mais, de son côté, la loi impose une garantie dans certains contrats, un de ces cas les plus connus étant précisément la vente. Nous allons donc envisager successivement les garanties conventionnelles et les garanties légales (s. 65).

⁵² Plant Varieties and Seeds Act 1964, Part II Seeds and Seed Potatoes.

- a. varmistaa myytävien tai kaupan pidettävien siementen lajia ja kuntoa ja laatua koskeva luotettava ja riittävä informaatio;
- b. estää vahingollisen siementavaran myynti ja estää sellaisen siementavaran myynti, jonka puhtautta ja itävyyttä ei ole tarkastettu tai joka on lajiketta, jonka viljelyominaisuuksia ei ole kokeiltu;
- c. estää kasvitautien leviäminen siemenen myynnin yhteydessä, ja
- d. säännöstää kuvauksia, joita käytetään myydessä siementä.

Lain nojalla annettavissa säännöksissä voidaan erityisesti:

- *vaatia*, että tiedot siementavarasta annetaan määrättyssä muodossa ja erityisesti vaatia minkä hyvänsä siemenen *myyjää antamaan ostajalle vakuutus*, joka sisältää määrättyt yksityiskohtaiset tiedot;
- *vaatia*, että, minkä hyvänsä vakuustodistuksessa ilmoitettavan tiedon tulee olla siementarkastuksella varmistettu;
- *kieltää* henkilöitä käyttämästä myydyistä, ostettavaksi tarjotuista tai kaupan pidettävistä siemenistä määrättyä nimeä tai merkintää tai kuvausta, paitsi milloin siemen on viljelty tai valittu määräysten mukaisissa oloissa;
- *vaatia* henkilöitä, jotka käyvät kauppaa siemenillä ja henkilöitä, jotka paitsi myyvät myös tuottavat siementä, toimittamaan ministeriölle ja pitämään kirjaa, laissa säädetyistä valvonnassa tarvittavista tiedoista;
- *antaa* määräyksiä siementarkastuksessa noudatettavasta menetelmästä ja tarkastuksista; siemensäännöksissä annetaan määräyksiä sitä, miten näytteet lain tai siemensäännösten tarkoittamissa tapauksissa on otettava, ja oikeuttaa ministeriö hyväksymään muita kuin virallisia siementarkastuslaitoksia.

Kylvösiemensäännöksiä sisältävä asetus on kumottava, jos Parlamentin alahuone tai ylähuone niin päättää.

Kylvösiemenen myyjän yksityisoikeudellinen vastuu. Jos ja sikäli kuin siemensäännökset määräävät, että säädetyt tavaraselosteen tulee olla laissa tarkoitettu virallinen tuoteselostus, säädetyllä ilmoituksella on, kun ostaja ottaa sen vastaan, päinvastaisista sopimuksista tai ilmoituksista huolimatta, *sama vaikutus kuin myyjän kirjallisella vakuutuksella*, että säädetyssä tuoteselosteessa esitetyt tiedot ovat oikeat.

Virallisen tuoteselosteen pätevyys. Virallisessa tuoteselosteessa olevia tietoja tulee myyntisopimusta koskevissa oikeudenkäynneissä pitää tosina, paitsi jos virallisessa tuoteselosteessa on virhe, joka ylittää sallitun vaihtelun. Tuoteselosteessa olevia tietoja on pidettävä oikeina, jollei virallisessa siementarkastuslaitoksessa suoritetuissa tarkastuksissa, jotka on tehty siemensäännöksissä määrättyllä tavalla ja määrättyssä ajassa otetuissa näytteissä todeta, että tiedot olivat.

4.5 Saksa

Vuoden 1968 siemenkauppalaki sisältää seuraavia korvausvastuuta määrittäviä säännöksiä.⁵³ Lain 34 § sisältää säännökset tavaran merkitsemisestä ja sulkemisesta: 1) Siementavaraa saa markkinoida ainoastaan pakkauksessa tai säiliössä, joka on määräysten mukaisesti merkitty ja suljettu; 2) Päälylyksessä tai säiliössä on oltava tiedot: lajista, lajikkeesta, siementavaran laatu-luokasta, pakkauksen tai säiliön sulkemispäivästä, ja erän hyväksymismerkintä, sekä 3) Pakkaukset tai säiliöt on niin suljettava, ettei sulkemislaitetta voi avaamisen jälkeen käyttää uudelleen.

Lain 37 § sisältää harhaanjohtamisen kiellon. Siementavaraa ei saa markkinoida harhaanjohtavalla merkinnällä ja tiedolla. Sato, jota lain määräysten mukaan ei saa siementavarana myydä, ei saa sellaisilla merkinnöillä, tiedoilla markkinoida. Lain 38 §:ssä kielletään markkinoimasta siementavaraa, joka ei täytä tai ei enää täytä vaatimuksia.

Lain 39 § sisältää seuraavat *takuuta* (gewährleistung) koskevat säännökset. Kun siementavara myydään, pidetään lajikeaitoutta ja lajiaitoutta samoin kuin siementavaran luokkaa ja lain nojalla määrättyjä vaatimuksia täytettyinä. Takuuseen perustuvia vaatimuksia voidaan rajoittaa vain yleisillä kauppaehtoilla, mikäli ostajan oikeutettuja etuja ei kohtuuttomasti loukata. Sopimukset takuuvaatimuksista, jotka koskevat puuttuvaa lajikeaitoutta tai lajiaitoutta, eivät ole päteviä. Oikeus voi laissa säädettyin edellytyksin rajoittaa virheestä johtuvaa myyjän vahingonkorvausvastuuta, niin ettei siitä tule kohtuuton; ottaen kuitenkin huomioon ostajan oikeutetut edut.

4.6 Tiivistelmä

Suomessa on säädetty, että siementavaraerä on varustettava virallisella vakuustodistuksella. Siinä on oltava direktiivissä säädetty tiedot ja lisäksi tavaran teknistä laatua osoittavat analyysitiedot. Viralliseen vakuustodistukseen ei kuitenkaan merkitä toimittajan nimeä, sen sijaan siinä pitää olla varmentavan viranomaisen nimi. Maa- ja metsätalousministeriön asetuksen mukaan tavara voidaan varustaa myös toimittajan vakuustodistuksella. Näiden todistusten antamiseen ei ole liitetty vahingonkorvausvastuuta; siitä säädetään laissa erikseen.

Englannin siemenlaissa säädetään, että ministeriö voi *vaatia*, että tiedot siementavarasta annetaan määrättyssä muodossa ja erityisesti vaatia minkä

⁵³ Gesetz über den Verkehr mit Saatgut.

hyvänsä siemenen myyjää antamaan ostajalle vakuutus, joka sisältää määrättyt yksityiskohtaiset tiedot; ilmoituksella on, kun ostaja ottaa sen vastaan, päinvastaisista sopimuksista tai ilmoituksista huolimatta, *sama vaikutus kuin myyjän kirjallisella vakuutuksella*, että säädettyssä tuoteselosteessa esitetyt tiedot ovat oikeat.

Ranskassa siementavaran tulee olla sertifioitu virallisesti niiden teknisten menettelytapojen mukaan, joista maatalousministeriö määrää; niiden tulee olla varustettu *virallisella sertifikaatilla*. Myytävän siementavaran tulee lisäksi olla varustettu maatalousministeriön määräysten mukaisella *etiketillä*, jossa on oltava muun muassa myyjää koskevat tiedot. Tätä etikettiä on siis pidettävä *myyjän puolesta annettuna vakuutena*.

Ruotsin voimassa olevassa kylvösiemenlaissa ei ole otettu kantaa vahingonkorvausvastuuseen.⁵⁴ Lain mukaan markkinoida saa pääsääntöisesti vain viranomaisen sertifioimaa siementavaraa. Asetuksen mukaan siementavaraa saa sertifioida valtion siementarkastuslaitos tai, kun on kysymys muusta kuin siemenperunasta, myös sellainen siementarkastuslaitos, jonka maatalousvirasto on hyväksynyt suorittamaan sertifioimista. Hyväksyminen voidaan antaa, jos laitoksella on tehtävään soveltuva huoneisto ja varustus ja joka sitoutuu noudattamaan maatalousviraston antamia laitoksen toimintaa koskevia määräyksiä, soveltamaan valtion siementarkastuslaitoksen vahvistamaa sertifioimista koskevaa taksaa sekä suostuu maatalousviraston määräämään valvontaan.

Saksan lain mukaan niitä siementavaran ominaisuuksia, joille on säädetty vaatimukset, pidetään täytettyinä. Tästä seuraavaa vastuuta voidaan rajoittaa vain yleisillä kauppaeidoilla. Oikeus voi myös laissa säädettyin edellytyksin rajoittaa virheestä johtuvaa myyjän vahingonkorvausvastuuta. Myyjää ei velvoiteta antamaan nimenomaista takuuta, vastuu säädetään laissa. Lain mukaan rangaistavana tekona pidetään sellaisen siementavaran myymistä, joka ei täyty säädettyjä vaatimuksia.

Mainittujen maiden siementavaran kauppaa koskevien säännösten vertailu osoittaa, että mainituissa EU-maissa, paitsi Ruotsissa, siementavaran toimittajalla on, toisin kuin Siemenkauppiaiden Yhdistyksen kirjelmässä⁵⁵ esitetään, lakisääteinen vastuu siementavaran virheestä. Se on myös sillä

⁵⁴ Aikaisemman vuoden 1928 kylvösiemenlain esitöissä selitettiin, että siemenkaupan vahingonkorvauskysymys ratkaistaan yleisten yksityisoikeudellisten säännösten perusteella; myyjän vahingonkorvausvastuuta ei voida rajoittaa, jollei siitä ollut selvästi ja kirjallisesti sovitettu. Tästä lienee pääteltävä, että myyjällä on edelleen ankara vahingonkorvausvastuu. Tuo laki ei kuitenkaan koskenut viranomaisen varmentamaa kylvösiementä.

⁵⁵ Katso alaviite 1.

tavalla pakottavaa lainsäädäntöä, että korvausvastuuta ei voida yksipuolisin sopimusmääräyksin vähentää. Englannissa ja Ranskassa vastuu perustuu lakisääteiseen vakuuden antamiseen; Saksassa vahingonkorvausvastuu on säädetty siemenkauppalaissa, niin kuin Suomessa. Mutta toisin kuin Suomessa, vastuuta Saksassa voidaan rajoittaa yleisillä kauppaehtoilta ja tuomioistuin voi myös sitä rajoittaa. Ruotsin kylvösiemenlaissa ei ole vahingonkorvausvastuuta koskevaa säännöstä.

5 KORVAUSVASTUU SIEMENPERUNAN KAUPASSA

5.1 Kasvitautilien leviämisen estäminen ja sitä koskevat säännökset

Sen johdosta, että siemenperunan mukana helposti kulkeutuu haitallisia perunatautilien aiheuttajia on kasvinterveyttä koskevilla säännöksillä suuri merkitys siemenperunan tuottamista ja kauppaa koskevissa säännöksissä. Haitallisina pidetään kasvitauteja, jotka voivat huomattavasti vahingoittaa viljelyksiä tai varastoituja kasveja ja kasvituotteita. Kasvinsuojelulaisissa säädetään, mihin toimiin saadaan ja pitää ryhtyä tällaisten haitallisten kasvitautilien torjumiseksi.⁵⁶

Yhdistyneiden Kansakuntien maatalous- ja elintarvikevirastossa (FAO) vuonna 1951 tehdyn *Kasvinsuojelun kansainvälisen yleissopimuksen* mukaan jokaisen sopimukseen liittyvän valtion tulee perustaa kasvinsuojelun organisaatio, jonka tehtävä on seurata haitallisten kasvitautilien esiintymistä alueellaan, tarkastaa maahan tuotavia sellaisia kasvituotteita, joiden mukana helposti saattaa kulkea kasvituotantoa vahingoittavia kasvitauteja ja kasvituholaisia (karanteenituhoojia), tarkastaa niistä lähetysmaan antamia kasvinterveystodistuksia sekä vastaavasti tarkastaa maasta vietäviä kasvituotteita ja antaa niille terveystodistukset.⁵⁷ Yleissopimuksen jäsenvaltiot kuuluvat alueellisiin kasvinsuojelujärjestöihin. Suomi ja muut EU jäsenvaltiot kuuluvat Euroopan ja Välimerenmaiden alueelliseen kasvinsuojelujärjestöön. Alueellinen järjestö päättää alueellaan haitallisena pidettävistä kasvitaukeista ja -tuholaisista.

⁵⁶ Kasvinsuojelulaki (1203/1994). Kasvinsuojelulainsäädäntö on sukua eläintautien leviämisen ehkäisemisestä säädetylle lainsäädännölle.

⁵⁷ International Plant Protection Convention.

Euroopan yhteisössä on annettu Neuvoston direktiivi kasvien ja kasvituotteiden haitallisten organismien jäsenvaltioihin kulkeutumisen estämiseen liittyvistä suojatoimenpiteistä. Se on viimeksi uudistettu vuonna 2000.⁵⁸ EU:ssa noudatetun tavaroiden vapaan liikkuvuuden periaatteen vuoksi tavaroita ei yhteisön sisärajoilla tarkasteta. Tämän vuoksi sisämarkkinoille tarkoitettujen kasvituotteiden tarkastus tehdään tuotantopaikalla. Tuotantopaikalla suoritettavat tarkastukset ovat pakollisia ja ne koskevat kaikkia kasveja ja kasvituotteita, joita viljellään, sekä tuotantopaikalla käytettäviä kasvualustoja. Viime vuosikymmenen lopulla direktiiviin otettiin säännökset, joiden mukaan jäsenvaltioon, joka on laiminlyönyt velvollisuutensa huolehtia direktiivissä säädetyistä kasvinsuojelusta, voidaan kohdistaa taloudellisia sanktioita.⁵⁹

Tarkastusjärjestelmän tehokasta toimintaa varten on kaikki kasvituotteita markkinoille toimittavat tuottajat virallisesti rekisteröitävä. Jos tarkastusten tulokset ovat moitteettomat, on yhteisön markkinoille toimitettaviin tuotteisiin kiinnitettävä tuotetyyppiin soveltuva hyväksymismerkintä, *kasvipassi*, jolla varmistetaan tuotteiden vapaa liikkuminen koko yhteisön alueella.

Siemenperuna kuuluu ryhmään *helposti pilaantuvat tuotteet*, jollaisten kansainvälisen kaupan edellytysten turvaamiseksi Euroopan talouskomissio (ECE) on tehnyt laadunvarmennusjärjestelmiä. Näihin kuuluu siemenperunan kauppalaadun sertifiointia koskeva suositus.⁶⁰ EY:n siemenperunoiden kauppaa koskeva direktiivi⁶¹ on laadittu tämän suosituksen perusteella. Siemenperuna sertifiointissa varmennetaan sekä siemenperunaerän oikea lajikenimi että kasvinterveys; lajikkeellisuuden varmentaminen perustuu, niin kuin kylvösiemenelläkin jalostajan tuottaman lajikeaineiston lisäystuotantoon. Siemenperuna on siis varustettava siemenmarkkinasäännösten mukaisella *virallisella etiketillä* ja kasvinsuojelusäännösten mukaisella *kasvipassilla*.

Siemenperunan markkinoimisesta annetun Neuvoston direktiivin johdanto-osassa esitetään, että ”yhteisössä saavutetaan perunanviljelyssä parempi tuottavuus, jos jäsenvaltiot soveltavat erityisesti terveyteen nähden yhdenmukaisia ja mahdollisimman tiukkoja sääntöjä kaupan pidettäviksi hyväksytyjen lajikkeiden valikoinnissa.” Toisin kuin kylvösiementen markkinointia koskevissa direktiiveissä, jäsenvaltiot voivat siemenperunan markkinoin-

⁵⁸ Neuvoston direktiivi 2000/29/EY.

⁵⁹ Sama, artikkelit 23 ja 24.

⁶⁰ UN/ECE Standard concerning the certification and commercial quality control of Seed Potatoes moving in international trade between and to UN/ECE member countries.

⁶¹ Neuvoston direktiivi 66/403/ETY.

tia koskevan direktiivin mukaan tietyin edellytyksin kokonaan tai osittain kieltää toisessa jäsenvaltiossa korjattujen siemenperunoiden pitämisen kaupan.⁶²

Haitallisten perunatautien leviämisen estämiseksi on säädetty, että siemenperunaviljelyksellä (viljelyksellä, jolla siemenperuna tuotetaan) ei saa esiintyä perunan karanteenituhoojia, peruna-ankeroista, perunasyöpää eikä perunan rengasmätää. Perunan tyvimädän, joka ei ole karanteenitauti, esiintymiselle on säädetty sallittu enimmäismäärä. Sertifiointiviranomaisen on todettava mainittujen ehtojen täyttyminen kasvukauden aikana suoritettavassa tarkastuksessa. Kauppakunnostetussa siemenperunaerässä ei saa olla edellä mainittuja karanteenitauteja; tyvimädän esiintymistä koskevaa määräystä ei ole asetettu kunnostetulle erälle.

Siemenperuna ei Suomessa kuulunut siemenkauppalaan soveltamisalaan ennen vuotta 1975. Siemenperunan markkinat maassamme olivat tuolloin kehittymättömät ja perunantuotannon taso melko alhainen.⁶³ Perunaviljelyn kehittämiseksi alettiin 1970-luvulla tuoda maahan, eräinä vuosina suuriakin määriä siemenperunaa; runsaan tuonnin seurauksena maahan kulkeutui haitallisia perunantauteja. Syntyi tarve ryhtyä järjestämään kotimaista siemenperunan tuotantoa ja markkinoita. Valtion ja peruna-alan järjestöjen kesken tehtiin sopimus Siemenperunakeskuksen perustamisesta tuottamaan valtakunnan tarpeisiin tervettä ja korkealaatuista siemenperunaa. Keskukseen tuotantoalue on tunnustettu EU:ssa korkealaatuisten siemenperunan tuotantoalueeksi.

5.2 Vahingonkorvaussäännösten soveltaminen kasvitautitapauksiin

Siemenperunan kauppaa koskevat samat vahingonkorvaussäännökset kuin kylvösiemenen kauppaa. Siemenperunan tuottajalla ja pakkaajalla on siis vastuu vahingosta, joka johtuu siitä, ”että kylvösiemen (!) ei ole siitä annettujen tietojen mukaista tai siinä on muu virhe.” Kasvitaudeista johtuen vahingot ja vastuukysymykset saattavat siemenperunan kaupassa olla vaikeasti ratkaistavia; vastuusäännöstä kirjoitettaessa, ei kiinnitetty huomiota siihen, että siemenperunalla ’virhe’ yleensä on toisenlainen kuin kylvösiemenellä

⁶² Sama, artikla 14.

⁶³ Niinpä esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaistavaksi tuli vuonna 1955 tapaus (KKO 1955 II 147) jossa valtion kasvinviljelyslaitos oli myynyt perunansiementä; kuuden vuoden kuluttua osoittautui, että myyty siemen ei ollut sitä lajiketta, jona se oli myyty.

eikä sitä, että eräissä tapauksissa korvausta maksetaan myös valtion varoista.

Kasvinsuojelulain mukaan valtion varoista on maksettava korvauksia viljelijöille torjuntatoimien aiheuttamista vahingoista ja menetyksistä. Karanteenitautien torjunnasta aiheutuvat kustannukset kokonaan, eräiden muiden haitallisten kasvitautien kustannuksista puolet. Kasvinsuojelulain mukaan maksettava korvaus ei ole harkinnanvarainen. Jos valtion varoista maksetaan kokonaan, ei myyjälle jää korvattavaa; jos vain puolet, ostajalla on oikeus saada loput siemenperunan toimittajalta. Näin on myös maahan tuodun siemenperunan tapauksissa.

Eräät perunan taudit aiheuttavat lähinnä laadullisia ja määrällisiä vahinkoja, sellaisia, joiden torjuntaan kasvinsuojelulain nojalla ei ryhdytä, mutta joiden esiintymiselle siemenperunassa asetetaan kuitenkin enimmäismäärä. Tällaisten tautien aiheuttajia, esimerkiksi bakteereja esiintyy latenteina usein siemenperunassa, mutta niiden kehittyminen tautia aiheuttavaksi riippuu monista tekijöistä, varsinkin kasvu- ja sääoloista; tautien kehittymistaipeus on myös lajikeominaisuus. Tyvimätä on eräs tällainen, erityisesti siemenperunan tuotannossa haitallinen perunan tauti; jos siemenperunakasvustossa todetaan enemmän tyvimätäisiä yksilöitä kuin tuotantovaatimuksissa sallitaan, ei satoa hyväksytä siemenperunaksi.

5.3 Vahingonkorvausvastuun tulkinnasta

Tyvimätää koskevia reklamaatioita on esitetty erityisesti siemenperunakeskukselle. Reklamaatioita ei ole käsitelty tuomioistuimessa. Siementarkastuslaitoksen osuutta tavarana laadun varmentamisessa ei näissä reklamaatio tapauksissa ole selvitetty. Siemenperunakeskus on usein maksanut korvauksia Kun Siemenperunakeskukselle esitettiin keväällä 2000 useita tyvimätäreklamaatioita, keskuksen johtokunta asetti työryhmän selvittämään korvauskysymystä. Sen tehtävänä oli selvittää myös kansainvälistä menettelyä vastaavissa tilanteissa. Työryhmän selvityksessä⁶⁴ käsitellään yhteensä

⁶⁴ Työryhmä toteaa: ”Hallituksen esityksestä ilmenee voimakas pyrkimys suojata heikomaksi osapuoleksi katsottua viljelijää heidän vaikutuspiirinsä ulkopuolisilta taloudellisilta vahingoilta. Siemenkauppalaan 9 §:n mukaan kunnostaja tai pakkaaja voi vapautua korvausvastuusta, jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei siemenessä ollut vahingon aiheuttanutta virhettä silloin, kun hän laski sen liikkeeseen. *Kansainvälinen tilanne: Kansainvälisessä siemenperunakaupassa on tapana noudattaa kauppatapaa, jolla tyvimätää koskevat ns. Erwinia-ongelmat suljetaan korvausvastuun ulkopuolelle. Vastaavanlaisen menettelyn käytön otto Suomessa on kuitenkin mahdotonta ilman lain muutosta, sillä siemenkauppalaan*

24 reklamaatiotapausta. Johtokunnassa asiasta keskusteltaessa⁶⁵ ”todettiin muun muassa, että SPK:n korvausvelvollisuudesta koskien kasvustossa ilmenevää tyvimätää on kaksi päinvastaista tulkintaa: ”Vanhan tulkinnan mukaan siemenen pakkaajalla ei ole korvausvelvollisuutta toimitetun siemenen kasvustossa kasvukauden aikana esiintyvän tyvimädän johdosta. Uuden tulkinnan mukaan SPK:lla on kuitenkin korvausvastuu, mikäli SPK ei pysty täysin pitävästi esittämään, että sen toimittamassa siemenessä ei ole ollut liiallista tyvimätäisyyttä. Liiallisessa tyvimätäisyydellä on tarkoitettu myös ns. piilevää eli latenttia tyvimätää, jolle ei ole olemassa raja-arvoa ja jota ei pystytä luotettavasti tarkastaman tai testaamaan.”

5.4 Sertifiointimenetelmän pätevyydestä

Vuonna 1984 pidetyn kansainvälisen perunan tyvimätäkonferenssin julkaisun perusteella on pääteltävissä, että tyvimädästä aiheutuvia erimielisyyksiä ei juurikaan ole käsitelty Euroopan tuomioistuimissa. Konferenssissa esitettiin oikeustapauksia USA:sta.⁶⁶ Konferenssissa selostettiin Washingtonin osavaltion tuomioistuimessa käsiteltyä tyvimätätapausta. Vastaajana oli myyjän lisäksi sekä sertifiointiviranomainen että osavaltio sertifiointijärjestelmän asianmukaisuudesta vastaavana. Tuomioistuin kiinnitti huomion siihen, että osavaltio oli oikein asettanut siementuotantoa koskevat ohjeet ja määräykset ja että siementuotannossa oli noudatettu tuotantoa koskevia vaatimuksia. Tuomioistuin päätyi toteamaan, että siementuottaja, siemenkauppias, tarkastaja ja osavaltio eivät olleet laiminlyönyt huolellisuusvelvollisuuttaan.

Johansen toteaa, että jotkut tuomioistuimet USA:ssa eivät ole pitäneet satoa ja terveyttä koskevaa takuuta (implied warranty) kauppatapaan kuuluvana; kun taas toiset tuomioistuimet ovat pitäneet tällaista takuuta ja sii-

on pakottavaa lainsäädäntöä (kursivointi kirjoittajan). Tämä tarkoittaa sitä, että sopimus-kumppanit eivät voi kauppasuhteessaan sopia siemenkauppalaista viljelijän haitaksi poikkeavista ehdoista. Lain pakottavuuden vuoksi myöskään kauppatavat eivät voi syrjäyttää laissa viljelijälle säädettyjä oikeuksia. *Reklamaatioiden arviointi*: Työryhmä on käsitellyt jokaisen sille toimitetun riittävästi perustellun reklamaation yksityiskohtaisesti. Työryhmän jäsenet ovat hankkineet, kukin edustamansa tahon osalta, lisäselvitystä kesän 2000 tapahtumakuluista. Kannanottoja on pyydetty myös muutamalta ulkopuoliselta asiantuntijalta. Saadun aineiston perusteella työryhmä on kunkin reklamaation kohdalla ottanut kantaa siihen, onko todennäköistä, että kyseisessä erässä on ollut virhe jo luovutushetkellä, vai onko virhe syntynyt vasta erän ollessa ostajan hallinnassa.”

⁶⁵ Siemenperunakeskuksen johtokunnan pöytäkirja 22.2.2001.

⁶⁶ Johansen, G. s. 81–82.

hen perustuvia vaatimuksia kauppatapaan kuuluvana. Johansen päätyy toteamaan, että siemenkaupassa muodostuu hyvin vaikeaksi kysymys asianmukaisesti rajoittaa tyvimätää tai mitään muutakaan tyypillisesti latenttina esiintyvää tautia koskevaa vastuuta, jos tarkastusmenettelyssä ei voida järkevästi ja kohtuudella todeta tautia. Säännöksissä on tehtävä tämä varaus ja markkinat on informoitava näistä rajoituksista.⁶⁷

”Tautien valvonnan säännöstäminen tilanteessa, jossa ei ole keinoja toteuttaa valvontaa, voi olla kaikille haitaksi. Mutta on olemassa keinoja, joilla joitakin ongelmia voitaisiin välttää. Tiedämme, että siemenperunan ostaja odottaa siemenperunan itävän ja tuottavan jotakuinkin terveen kasvuston. Myyjät ovat perinteisesti rajoittaneet vastuutaan kaupassa ottamalla myyntisopimukseen ja ’vakuustodistukseen’ lausuman, jonka mukaan tavara on sellaista kuin ’vakuustodistus’ osoittaa ja jossa kaikki muu, nimenomainen tai hiljainen vastuu torjutaan.⁶⁸ Niissä asetetaan myös rajoituksia reklamaation aikaan ja tapaan. Johansen toteaa lopuksi, että siemenperuna-kaupan kannalta muodostuu tärkeäksi kysymys, miten asianmukaisesti esittää tyvimätää tai muitakin tyypillisesti latentteina esiintyviä tauteja koskevat varaukset. Jos tautia ei voida järkevin keinoin todeta virallisissa tarkastuksissa, on siitä säännöksissä tehtävä varaus ja elinkeinolle ja kaupalle on ilmoitettava näistä tarkastuksen rajoituksista.⁶⁹

⁶⁷ Hemmo (2000) s.36 tiedonantovelvollisuudesta sopimussuhteissa. ”Sopimuspuolelta voidaan tietyissä tapauksissa vaatia sopimuskumppanin etujen huomioon ottamista. Se saattaa esimerkiksi perustaa velvollisuuden huolehtia sopimuskumppanin riittävästä tietotasosta ja esittää varoituksia silloin kun sopimuskumppanin huomataan olevan väärässä käsityksessä jonkin olennaisen seikan suhteen. *Tiedonantovelvollisuutta koskevien kysymysten merkitys sopimusoikeudessa on ollut vahvassa kasvussa.* (kursivointi kirjoittajan) Se perustuu samalle henkiselle ajattelulle kuin lojaliteettiperiaate – asetetaan tietty velvollisuus toisen intressien turvaamisesta.

⁶⁸ Johansen selittää, että nimenomainen takuu (express warranty) on sellainen lipuke tai tuoteselostus, jonka myyjä kiinnittää siemenperunaerän pakkausten päällyksiin; siinä vakuutetaan, että siemen on nimettyä lajiketta ja täyttää sertifiointiohjelman standardit. Muut vakuudet, vastuut myyjä tai agentti voi torjua. Kuitenkaan ei voida rajoittaa mitään järkeviä vaatimuksia. Vakuuden antamisesta tulee oikeudellinen kysymys USA:n tuomioistuimessa, jossa tuomioistuin antaa päätöksen. Vastuun rajoitus on selvästi ja näkyvästi esitettävä. Sellaista vastuuta, josta on säädetty osavaltion tai liittovaltion laissa ei voi kuitenkaan rajoittaa”.

Hiljainen takuu (implied warranty) ”koskee vakuutusta tavaran sopivuudesta tarkoitukseensa ja kauppakelpoisuudesta. Toisin sanoen vakuutta siitä, että siemenperunan on siinä kunnossa, että se kasvaa ja tuottaa terveen sadon. Kauppakelpoisuutta koskeva takuu tarkoittaa lähinnä, että siemenperunat ovat kuvauksensa mukaista kohtuullisen hyvää laatua ja soveltuvat tarkoitukseensa.”

⁶⁹ Vuoden 1991 taimiaineistolaisissa (663/1991 8§, kohta 7) säädettiin, että taimiaineisto oli yleisten laatuvaatimusten mukaista, jos se *normaalioloissa oikein istutettuna ja asianmukaisesti hoidettuna* juurtuu ja alkaa kasvaa (kursivointi kirjoittajan).

Konferenssi totesi johtopäätöksissään muun ohella, että mikään sertifiointijärjestelmä ei voi antaa varmuutta siitä, että jälkeläiskasvuston tyvimätäesiintymä ei ylitä vanhempaiskasvustossa todettua tyvimätäesiintymää.

5.5 Tiivistelmä

Siemenperunan kauppaa koskevissa säännöksissä keskeisenä tavoitteena on perunan tautien leviämisen estäminen. Kansainvälisen kasvinsuojelun yleissopimuksen mukaisesti valtioiden perustamat kasvinsuojelun organisaatiot valvovat kasvitautien esiintymistä ja tarkastavat kasviuotantoa ja kasvituotteiden kauppaa. EU:n sisämarkkinoilla kasvintuhoojien leviäminen perustuu tuotantopaikalla tapahtuvaan valvontaan. EU:ssa markkinoitavalla siemenperunalla tulee olla siemenmarkkinasäännösten mukaisen sertifiikaatin lisäksi kasvinsuojelun vaatimusten mukainen kasvipassi.

Siemenperunan kaupassa sovelletaan samoja vahingonkorvaussäännöksiä kuin kylvösiemenen kaupassa. Kasvintuhoojien torjuntatoimien aiheuttamista vahingoista ja menetyksistä maksetaan viljelijöille valtion varoista kasvinsuojelulain nojalla korvauksia. Toisaalta siemenperunaerän toimittaja on siemenkauppalain nojalla vastuussa tavarassa olevan virheen aiheuttamasta vahingosta. Kasvitaudeista johtuen 'virhe' siemenperunassa kasvitaudeista yleensä on toisenlainen kuin kylvösiemenessä. Kasvitaudeista johtuen vahingot ja vastuukysymykset saattavat siemenperunan kaupassa olla vaikeasti ratkaistavia. Tyvimätää koskevia reklamaatioita on esitetty erityisesti Siemenperunakeskukselle. Maa- ja metsätalousministeriön hyväksymän tulkinnan mukaan keskuksella on korvausvastuu, ”mikäli se ei pysty täysin pitävästi esittämään, että sen toimittamassa siemenessä ei ole ollut liiallista tyvimätäisyttä.”

Eräiden arvioiden mukaan mikään sertifiointijärjestelmä ei voi antaa varmuutta siitä, että jälkeläiskasvuston tyvimätäesiintymä ei ylitä vanhempaiskasvustossa todettua tyvimätäesiintymää, taudin esiintyminen kun riippuu suuresta määrin paitsi siemenperunan laadusta ja kunnosta, myös kasvikaudesta ja viljelyn tasosta. Tämän vuoksi olisi tarpeen sopia, miten asianmukaisesti esittää tyvimätää ja muitakin tyypillisesti latentteina esiintyviä tauteja koskevat varaukset. Jos tautia ei voida järkevin keinoin todeta virallisissa tarkastuksissa, olisi siitä säännöksissä tehtävä varaus ja elinkeinolle ja kaupalle on ilmoitettava näistä tarkastuksen rajoituksista.

6 VAHINGONKORVAUSSÄÄNNÖT KANSAINVÄLISESSÄ SIEMENTAVARAN KAUPASSA

Edellä on todettu, että siemenperuna kuuluu helposti pilaantuviin tuotteisiin; varsinaiset kylvösiemenet, jyvät ja siemenet, eivät ole sellaisia. Tästä erilaisuudesta johtuen niiden kansainvälistä kauppaa koskevat sopimusjärjestelyt ovat erilaiset. Kylvösiementen kansainvälisessä kaupassa noudatetaan yleisesti Kansainvälisen siemenkaupan federaation (FIS) sääntöjä ja kauppatapoja; erimielisyyksien ratkaisemisessa järjestön hyväksymiä menettelytapasääntöjä.⁷⁰ Siemenperunan eurooppalaisessa kaupassa noudetaan Euroopan tukkuperunakaupan, perunatuottajien ja perunateollisuuden järjestöjen vahvistamia RUCIP sääntöjä ja kauppatapoja sekä tavaran laadun tarkastamista koskevia menettelysääntöjä ja välimiesmenettelyä koskevia sääntöjä.⁷¹

Kun suomalaiset siemenkauppiat ostavat siementavaraa ulkomailta, tehdään sopimukset yleensä mainittujen kansainvälisten sopimusehtojen mukaisesti. Suomen siemenkauppiat ovat äskettäin liittyneet (uudelleen) FISin jäseneksi. Suomen peruna-alan järjestöt ei ole RUCIP-järjestön jäsen. Lienee syytä huomata, että kansainvälisen siementavarakaupan sopimusehdot koskevat liikekauppoja. Kansallisissa siemenkauppalaieissa säädetyt tavaran vaatimukset on kuitenkin otettava huomioon kaupoista sovittaessa, myös vahingonkorvaussäännökset, siltä osin kuin niissä säädetään tavaran toimittajan vastuusta tai vakuuden antamisen velvollisuudesta. Kansainvälisessä kaupassa esiintyvien erimielisyyksien ratkaiseminen riippuu usein siitä, mikä maan lakia sopimukseen sovelletaan.⁷²

6.1 Kylvösiemenen kauppaa koskevat kansainväliset kauppatavat ja säännöt

FIS on, selvittääkseen ja yhdenmukaistaakseen myyjän ja ostajan välisiä sopimussuhteita kansainvälisellä tasolla, julkaissut kylvötarkoitukseen myytävien siementen kauppaa varten 'Säännöt ja kauppatavat'. Näitä sääntöjä täydentävät erimielisyyksien ratkaisemisessa noudatettavat menettelytapasäännöt. FISin säännöissä, johdantoluvun 3. kohdassa, määrätään, että

⁷⁰ F.I.S.-rules.

⁷¹ RUCIP 2000.

⁷² Barrington, L. s.77 "The outcome of a dispute can often depend on the solution offered by the law which applies to the contract".

”jos kansallisten lakien soveltaminen johtaa siihen, että joku tai jotkut sääntömääräykset eivät päde, se ei vaikuta muiden sääntömääräysten pätevyyteen”. Tarkoitus on jäljempänä selvittää, mitä näissä säännöissä määrätään virheiden ja vahinkojen toteamisesta sekä vahinkojen korvaamisesta.

Laatua koskevat määräykset. Myyjän on ilmoitettava siemenen laatu sellaisena kuin se on tavaraa lähetettäessä. Jos sopimus ei muuta määrittele, ilmoitus voidaan tehdä jollakin seuraavista tavoista: a) esittämällä virallinen siementarkastustodistus⁷³; b) esittämällä valtion tai yksityisen laboratorion antama muu kuin virallinen siementarkastustodistus, tai c) pelkällä ilmoituksella. Jos sopimuksessa määrätään, minkälainen todistus on esitettävä, todistuksen tulee vastata tätä määrittelyä.

Sopimus toimituksesta ilman virallista siementarkastustodistusta. Sääntöjen mukaan on suotavaa, että myyjä tavaraa lähetettäessä antaa ottaa ja sinetöidä valtion tai asianmukaisesti akkreditoitun näyteenottajan toimesta näyteen. Suojatakseen etunsa ostaja voi vastaavasti antaa ottaa näyteen kun tavara saapuu. Tämä näyte on pätevä todistus, jos tavarasta ei ole ennen lähettämistä otettu virallista näytettä. Jos ostajan toimesta teetetyn siementarkastuksen tulos osoittaa eroa, josta ei voida yhteisymmärryksessä sopia, on otettava uusi näyte, jonka tarkastustulosta on pidettävä pätevänä; tarkastus on suoritettava osapuolten sopimassa, muualla kuin myyjän ja ostajan maassa sijaitsevassa laboratoriossa. Jos ostaja ja myyjä eivät voi sopia lopullisen tarkastuksen suorittavasta tarkastuslaitoksesta, FISin pääsihteeristö nimeää laitoksen. Sen tarkastustodistus on lopullinen. Jos tarkastuksen tulokset poikkeavat myyjän esittämistä arvoista enemmän kuin liikkumavarat sallivat, niitä on pidettävä lopullisina. Muussa tapauksissa myyjän antamaa tarkastustodistusta on pidettävä vahvistettuna.

Sopimus toimituksesta virallisella tarkastustodistuksella. Jos tavara sopimuksen mukaan on varustettava virallisella tarkastustodistuksella, voi ostaja tehdä tavarasta huomautuksia vain harvoissa, säännöissä määrätyissä selvissä tapauksissa. Näissä tapauksissa on tavarasta otettava näyte tarkastettavaksi siementarkastuslaitoksessa, josta osapuolet sopivat tai jos eivät voi sopia, laitoksessa, jonka FISin pääsihteeristö määrää. Sen päätös on lopullinen. Jos tarkastuksen tulos poikkeaa sovellettavista liikkumavaroista

⁷³ ”Virallinen siementarkastustodistus” tarkoittaa valtion laboratorion tai siementarkastuslaitosten kansainvälisten järjestöjen taikka OECD:n Kansallisen Valtuutetun Viranomaisen akkreditoiman yksityisen laboratorion antamaa tarkastustodistusta.

enemmän kuin säännöissä sallitaan, ostajalla on oikeus vaatia hyvitystä tai vahingonkorvausta. Virallisen todistuksen katsotaan siis olevan todistus tavaran teknisestä laadusta.

Lajikeaitouden tarkistaminen. Jos käytettävissä ei ole virallista, kiistatonta näyttöä, ostaja voi otattaa näytteen virallisella tai akkreditoidulla näyttö-ottajalla kansainvälisten siementarkastussääntöjen mukaan siemenerästä, joka on varustettu *myyjän sinetillä* ja ehjällä sulkemislaitteella. Kaikki vaatimukset, jotka liittyvät lajikeaitouden tai lajikepuhtauden virheisiin, on tehtävä ostajan maassa ja alueella tavanomaiseen kylvämiseen ja tarkastukseen kuluvan ajan puitteissa, viimeistään vuoden kuluessa siitä kun ostaja on vastaanottanut siementavaran. Jos ostaja ja myyjä eivät pääse yhteisymmärrykseen siitä, minkä laitoksen tulisi tehdä jälkitarkastus, FIS'in pääsihteeristö määrää laitoksen. Sen päätös on lopullinen. Jos laitos toteaa puutetta ilmoitetun lajikkeen aitoudessa tai lajikepuhtaudessa, ostajalla on oikeus muotoilla vaatimus myyjälle. Sääntöjen mukaan *myyjän on taattava lajikkeen alkuperä* ja tarvittaessa lajikepuhtaus.⁷⁴

Vahinkojen korvaamista koskevat säännöt. FIS'in säännöissä on kasvilajiryhmittäin (vilja-, nurmi- öljy-, kuitu- ja vihanneskasvit) esitetty säännöt tavaran virheestä aiheutuneiden vahinkojen suuruuden määrittämiseksi. Viljakasvien siemeniä koskevat säännöt sisältävät pääosin sen, että jos laatu on huonompi kuin sopimuksessa on sovittu, sovelletaan säännöissä annettuja laskukaavoja siementavaran ”teknisen laadun” ala-arvoisuuden arvioimiseen, hinnanalennuksen määrittämiseen. Esimerkiksi, jos itävyys alittaa sopimuksessa määrätyn itävyyden, myyjän on annettava 1 % alennusta sovitusta hinnasta jokaiselta alittavalta prosenttiyksiköltä.

Jos toimitus ei muilta osin vastaa sopimusta eikä asiaa voida sopia yhteisymmärryksessä, vahingon suuruudesta on päätettävä *välimiesmenettelyssä*. Jos ostaja käyttää oikeuttaan kieltäytyä hyväksymästä ei-sopimuksen mukaisen toimituksen, se tarkoittaa, että myyjä ei ole täyttänyt sopimusta. Jokaisessa *ala-arvoista tavaraa* koskevassa tapauksessa kärsitty vahinko tai virhe itsessään on *ostajan* arvioitava todisteiden perusteella. Tämän arvon perusteella *myyjällä* on oikeus vaatia, että välimiesoikeus vahvistaa vahingon määrän.

Kysymys siitä, onko vahinkoa syntynyt ja kuinka paljon, on ratkaistava välimiesoikeudessa, jollei sitä voida ratkaista yhteisymmärryksessä. Korvausmäärä ei voi ylittää laskun arvoa ja oikeutettuja, välittömiä ja osoitettuja

⁷⁴ Sääntöjen kohta 27.

kustannuksia, jollei tämä välimiesoikeuden mielestä ole kohtuuttoman pieni korvaus.

Välimiesmenettelystä. Eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki osapuolten väliset erimielisyydet, jotka johtuvat liiketoimista, jotka on aloitettu tai päätetty FISin sääntöjen perusteella ja joita ei voida sopia hyvässä yhteisymmärryksessä tai välittäjän ja sovittelijan avulla FISin riitojenratkaisun menettelytapasääntöjen mukaisesti, on ne, jollei muusta nimenomaisesti ole kirjallisesti sovittu, ratkaistava sitovalla välimiesmenettelyllä. Jäsenyhdistysten tulee järjestää edellytykset välimieskäsittelyä varten FISin sääntöjen mukaisesti.⁷⁵ Kussakin maassa välimieskäsittelyn tulee tapahtua asianmukaisen FISin jäsenyhdistyksen valvonnassa. Kansallinen yhdistys voi antaa tehtävän välimiestoimistolle (Arbitration Chamber) tai järjestää ne itse.

Jokaisen jäsenyhdistyksen tulee laatia luettelo hyväksymistään välimiehistä. Heidän tulee nauttia täysin kansalaisoikeuksista ja heillä tulee olla virallisen edustajan asema yhtiössä tai järjestössä, jossa ovat toimessa tai tehtävissä, jotka antavat heille ammattikunnan arvonantoa. Luettelon tulee osoittaa kustakin välimiehestä, missä kylvösiemenlajissa tämä on pätevä toimimaan välimiehenä. Jos välimiesoikeutta ei ole ehditty järjestää siihen mennessä kun välimieskäsittelyä koskeva hakemus tehdään, on hakemus osoitettava FISin pääsihteerille. Tämän on valittava kolmas maa, jonka kansallinen yhdistys on FISin jäsen, jossa välimieskäsittely järjestetään, jos mahdollista läheltä myyjän maata. Välimiesoikeuden järjestämiseen tulee saada tuon yhdistyksen suostumus.

6.2 Siemenperunakaupan eurooppalaiset kauppatavat ja säännöt

RUCIP organisaatio⁷⁶ on peruna-alan järjestöjen laatima ruoka, teollisuus- ja siemenperunoiden Euroopan sisäistä kauppaa koskevien (1) sääntöjen ja kauppatapojen, (2) arviointisääntöjen ja (3) välimiesmenettelyä koskevien sääntöjen muodostama kokonaisuus. Säännöissä todetaan, että ”jos RUCIPin sääntöjä sovelletaan, mitään kansainvälisiä kauppakonventioita tai -sopimuksia ei silloin voida soveltaa.”

⁷⁵ Saadun tiedon mukaan Suomessa ei toistaiseksi ole järjestetty FISin ’välimieskäsittelyn edellytyksiä’.

⁷⁶ RUCIP 2000.

Laadun reklamaatiota koskevat määräykset. Tavaraa vastaanotettaessa ja ennen purkamista ostajan on tavanomaisen tarkistuksen jälkeen ilmoitettava viat myyjälle määrättyjen aikojen kuluessa kirjallisella tietoliikenneviestillä. Viat, jotka ilmenevät vasta ajoneuvosta tai aluksesta purkamisen aikana, on ilmoitettava kirjallisella tietoliikenneviestillä heti kun ne on todettu ja kun loput tavarasta on vielä kuljetusvälineessä. Kaikki purkamisen jälkeen tehdyt vastaanottajan reklamaatiot ovat pätemättömiä, paitsi jos reklamaatio koskee kasvitauteja seuraavissa tapauksissa: (i) jos siemenperunassa esiintyy pahenevia sairauksia: kuivamätää ja Phomamätää, on reklamaatio tehtävä kolmen viikon kuluessa, (ii) jos kysymyksessä on karanteenisairaus, on sopimuspuolten jätettävä asia voimassa olevan asiaa koskevan eurooppalaisen lainsäädännön varaan.

Jos sopimuksessa erityisesti mainitaan ”hyväksytyt lähdön yhteydessä” myyjän on asetettava peruna ostajan tai tämän edustajan käytettäväksi lastaus- tai lähetyspaikassa. Ostajalle on oikeaan aikaan ilmoitettava tästä, jotta ostaja voisi tulla paikalle tai käyttää edustajaa. Ostajan tai tämän edustajan on silloin ilmoitettava ne viat, jotka voi todeta. Peruna, joka on näin luovutettu ilman, että siitä on aiheutunut varauksia, katsotaan hyväksytyksi. Peruna katsotaan hyväksytyksi myös silloin, kun ostaja ei ole tullut paikalle tai käyttänyt edustajaa lastaus- tai lähetyspaikalla. Jos lähdön yhteydessä on suoritettu sopimuksessa määrätty arviointi tai *jos on annettu sopimuksessa määrätty laaduntarkastustodistus*, määränpäässä tehtävän reklamaation tueksi on tehtävä *varmentava arviointi*.

Kukin asianosainen voi asetettujen määräaikojen kuluessa pyytää varmentavaa arviointia kansalliselta asiamieheltä, joka välittömästi nimeää varmentavan asiantuntijan ja ilmoittaa siitä asianosaisille. Jos on kysymyksessä Euroopan sisäisen kaupan arviointi, asiamiehen nimeämällä asiantuntijalla on oltava sen maan kansalaisuus, jota arviointia vaativa asianosainen mahdollisesti on edellyttänyt. Arviointitoimisto järjestää varmentavan arvioinnin ja tarpeen vaatiessa kahden asiantuntijan kokouksen. Jos he ovat eri mieltä, toimiston on nimettävä kolmas asiantuntija. Jos joku asianosaisista niin haluaa, toimiston on valittava henkilö, jolla on muu kansalaisuus kuin asianosaisilla. Kolmas asiantuntija laatii ratkaisevan raportin.

Säännöissä sanotaan, että arviointi on syytä tehdä aina silloin kun toinen sopimuspuolista joko nimenomaan tai jättämällä vastaamatta määräaikojen kuluessa ei hyväksy toisen sopimuspuolen reklamaatioita tai on eri mieltä pilaantumishyvityksen määrästä. Arviointi koskee vain kiistettyjä vikoja, paitsi jos on kysymyksessä lähdön yhteydessä tehtävä arviointi tai hyväksyminen lähdön yhteydessä. Jos sopimuksessa on määrätty, että lähdön yhteydessä on tehtävä arviointi, myyjän on pyydettävä sitä siltä kansalliselta

toimistolta, joka on tavaran sijaintipaikan osalta toimivaltainen. Lähdön yhteydessä tehtävä arviointi koskee kaikkia niitä vikoja, jotka voidaan todeta.

Arvioinnin suorittamista koskevat määräykset. Arvioinnin voivat suorittaa vain ne asiantuntijat, jotka on mainittu Euroopan komitean ja/tai Euroopan asiamiehen ja kansallisten komiteoiden ja/tai niiden jäsenjärjestöjen laattimissa luetteloissa. Kansalliset komiteat ja niiden jäsenjärjestöt nimittävät ne asiantuntijat, joiden tehtävänä on toimia kansallisella tasolla. Euroopan komitea ja/tai Euroopan asiamies nimittävät kansallisten komiteoiden ja/tai niiden jäsenjärjestöjen ehdotuksesta ne asiantuntijat, joiden tehtävänä on toimia kansainvälisellä tasolla. He ovat ilman erityistä ilmoitusta kansallisia asiantuntijoita. Kumpikin sopimuspuoli voi pyytää varmentavaa arviointia. Pyyntö on lähetettävä sen maan kansalliselle arviointitoimistolle, jossa arviointimenettelyyn on ryhdytty. Arviointi ja varmentava arviointi on tehtävä RUCIPin arviointisääntöjen mukaan.

Pilaantumishyvitys tai kieltäytyminen tavaran vastaanottamisesta. Ostaja voi pyytää pilaantumishyvitystä tai kieltäytyä kyseisen erän vastaanottamisesta sen mukaan, miten merkittävä arvioinnissa todettu painoon perustuva arvon aleneminen on. Jos painonmukainen arvon aleneminen siemenperunalla ei ylitä 6 prosenttia, ostaja on oikeutettu vaatimaan vain pilaantumishyvitystä.

Vahingonkorvauksen suuruus. Ostajan on ilmoitettava viimeistään 15 päivän kuluessa vaaditun vahingonkorvauksen määrä. Jos sopimuspuolet eivät pääse asiasta sopimukseen, vahingonkorvausta voidaan myöntää vain välimiesmenettelyssä. ”Vahingonkorvauksen määrä ei voi ylittää kunkin toimituksen sopimuksenmukaista arvoa.”⁷⁷

Välimiesmenettelyä koskeva ehto. Kaikkia sopimuspuolten välisiä sopimuksia, joissa viitataan näihin RUCIPin sääntöihin ja kauppatapoihin, koskevat riitakysymykset ratkaistaan lopullisesti välimiesmenettelyssä ehdoin, jotka on vahvistettu Euroopan komitean välimiesmenettelyä koskevissa sään-

⁷⁷ Tätä vastuun rajoittamista koskevaa määräystä arvioitaessa on huomattava, että välitystuomion tulee perustua lakiin. Siemenperunaa koskevissa RUCIP-kaupoissa välimiesten on otettava huomioon, estävätkö siemenkauppalaan säännökset (esimerkiksi vaatimus, että tavara on varustettava toimittajan vakuudella) tällaisen vastuun rajoittamisen. Välimiehillä ei ole oikeutta perustaa ratkaisuaan pelkästään kohtuuteen, paitsi milloin asianosaiset ovat siitä sopineet. Lopputulokseen vaikuttaa siis myös se, minkä maan lakia kauppaan sovelletaan.

Katso myös Haydock s. 13 ”Arbitration rules may and can require arbitrators to follow the law, holding them to the same standard as a judicial judge”.

nöissä. Jokainen kansallinen komitea ja/tai sen jäsenjärjestöt muodostaa RUCIPin kansallisen välimiessihteeristön. Kansallinen komitea ja/tai sen jäsenjärjestöt laatii luettelon RUCIPin välimiehistä. Luetteloon merkittyjen välimiesten on oltava tai oltava ollut kaupallisessa tehtävässä peruna-alalla. Välimiehet eivät ole asianosaisten edustajia ja heidän on toimittava täysin riippumattomina.

Välimiesmenettely Euroopan komiteaan liittymättömien maiden kansalaisten kanssa. Jos RUCIP-sääntöihin viittaavan sopimuksen tehneistä asianosaisista jonkun kotipaikka on maassa, jossa ei ole kansallista komiteaa, välimiesmenettelyä koskeva pyyntö on tehtävä sellaisesta maasta olevan asianosaisten kansalliselle asiamiehelle, jossa on kansallinen komitea. Jos kummankin asianosaisten kotipaikka on maassa, jossa ei ole kansallista komiteaa, välimiesmenettelyä koskeva pyyntö on lähetettävä Euroopan asiamiehelle, joka nimeää kansallisen asiamiehen, joka on toimivaltainen tässä välimiesmenettelyssä.

6.3 Eräistä siemenperunakauppaa koskevista ulkomaisista sopimusehdoista

Englannilla ja Hollannilla on vahva asema kansainvälisessä siemenperunakaupassa. Jäljempänä selostetaan Englannin siemenperunakauppioiden yhdistyksen ja erään hollantilaisen siemenperunayrityksen sopimusehtoja.⁷⁸ Suomessa siemenperunakauppa ei ole niin järjestäytyneenä, että yritykset olisivat määritelleet (yhteisiä) sopimusehtoja; kansainväliset kaupat tehtäneen yleensä RUCIP-ehdoilla.

Englannin siemenperunakauppioiden sopimusehdot Englantilaisten siemenperunakauppioiden yhdistyksen kauppaehdoissa ei ole viittausta RUCIPin sääntöihin. Sopimus sisältää tavaran määrittelyä, toimittamista, vaaranvastuun ja omistusoikeuden siirtymistä ja myyjän vastuun rajoittamista koskevia määräyksiä. Kaikki sopimusta koskevat erimielisyydet on ratkaistava välimiesmenettelyssä yhdistyksen välimiessäntöjen mukaisesti, ja Englannin lain mukaan.

Myyntiehtojen mukaan luokiteltu siemenperuna tarkoittaa siemenperunakerää, joka on peräisin siemenperunaviljelyksestä, josta on annettu tuotantomaan maatalousministeriön tai virallisen sertifiointilaitoksen antama sertifiikaatti tai raportti. Myyjä nimenomaisesti vakuuttaa, että sertifiikaatti tai

⁷⁸ Kauppasopimusten liitteenä olevia sopimusehtoja.

raportti on annettu sellaisena kuin se esitetään. Sertifikaatti tai raportti on kiistaton todistus siemenperunan (lajike)puhtaudesta ja terveydestä. (sääntö 4)

Sen johdosta, että on mahdotonta varmistua siemenperunan itävyydestä ja satotuloksesta ennen siemenperunan myyntiä, myyjä ei ole vastuussa siemenperunan epäonnistuneesta (täydellisestä tai osittaisesta) itämisestä tai sadosta. (sääntö 10)

Vastuu näkyvistä virheistä. Myyjä vapautuu kaikesta vastuusta eikä ostajalla ole mitään vaatimuksia näkyvistä virheistä, jollei ilmoitusta hylkäämisestä, vaatimuksesta tai valitusta tehdä myyjälle viipymättä kun ne on havaittu, ilmoittamalla myyjälle hylkäämisen, vaatimuksen tai valituksen perusteita ja joka tapauksessa neljäntoista päivän kuluessa siitä kun siemenperuna saapui määräpaikkaan, ja myyjälle anneta mahdollisuutta tarkastaa siemenperuna. Tätä ehtoa sovelletaan kaikkiin tauteihin, tuholaisiin, vahinkoihin ja vikoihin, jotka voidaan havaita järkevässä tarkastuksessa siemenperunan saapuessa määräpaikkaan tai pian sen jälkeen. Edellä sanotun estämättä ostajalla ei ole oikeutta hylätä, vaatia tai valittaa millään perusteella, jollei siemenperunoita ole asianmukaisesti varastoitu niiden saavuttua määräpaikkaansa ja jollei siemenperunoita voida tunnistaa. (sääntö 11)

Piilevät virheet. Näitä ehtoja sovelletaan kaikkiin tauteihin ja tuholaisiin, vahinkoihin ja virheisiin, joita ei todeta järkevällä tarkastuksella silloin kun siemenperuna saapuu määräpaikkaansa tai edellä mainitun neljäntoista päivän kuluessa. Erityisesti: a) myyjä vakuuttaa nimenomaisesti, että sertifikaatti tai raportti on ilmoituksen mukainen b) myyjä on sopimusta tehdessään luottanut tähän sertifikaattiin tai raporttiin, ja c) sopimus perustuu tällaiseen sertifikaattiin tai raporttiin ja vastaavaan valvonta- tai luokittelujärjestelmään ja myyjän hintaa määrättäessä on otettu huomioon mm. tämän sopimuksen sisältämä vastuunrajoitus. Erityisesti on edellytetty ja sovittu, että myyjä ei missään tapauksessa vastaa piilevistä virheistä. (sääntö 12)

Korvaus ja vahinko. On nimenomaisesti edellytetty ja sovittu, että tähän sopimukseen perustuvasta vaatimuksesta tai vaatimuksista maksettavan korvauksen ja vahingonkorvauksen yhteismäärä ei missään olosuhteissa saa yhteensä ylittää vaatimuksen tai vaatimusten perusteena olevien siemenperunoiden kauppahintaa.

Edellä sanotun estämättä myyjä ei ole millään tavalla vastuussa minikäänlaisista seurannaisista menetyksistä, vahingoista, jotka saattavat liittyä siemenperunoiden myyntiin. (sääntö 14)

Hollantilaisen perunaliikkeen yleiset sopimusehdot
Siemenperunan kauppaehtoista: Jos sopijaosapuoli asuu tai hänellä on liike-

paikka muualla kuin Alankomaissa, noudatetaan RUCIPin sääntöjä, välimiesmenettelylausekkein. Kaikkia liiketoimia koskevat lisäksi Hollannin laki. Kansainvälisen kauppalaain, Wienin Sopimuksen määräykset ovat pois suljetut.

Tarjottujen siemenperunoiden on katsottava täyttävän sovitut vaatimukset, jos niillä on myydylle erälle annettu asianmukainen kasvintarkastuspalvelun antama sertifiikaatti ja tai kasvipassi ja lisäksi, jos kysymyksessä on myynti vientitarkoitukseen, vaadittava kasvinterveyssertifiikaatti.

Koska peruna on pilaantuva tuote ja sen säilyvyys riippuu luovutuksen jälkeen pääasiallisesti säilytystavasta, jota yhtiö ei voi valvoa, ostajan pitäisi tarkastaa perunat, kun ne on luovutettu varmistuakseen, että ne hänen mielestään vastaavat sovittuja vaatimuksia. Varsinaisella toimittamisella tarkoitetaan toimittamista tai asettamista ostajan käytettäväksi ostajan ilmoittamassa osoitteessa. Vaatimuksia voidaan tämän vuoksi esittää vain todellisen toimittamisen aikana. Hyväksymällä toimituksen ostaja tunnustaa hyväksyvänsä perunat ehdoista ja luopuu oikeuksistaan esittää vaatimuksia.

Siinä tapauksessa, että vaatimus, joka on esitetty ajoissa, osoittautuu perustelluksi yhtiöllä on oikeus, mutta ei velvollisuus suorittaa korvaava toimitus kohtuullisessa ajassa. Jos myyjä päättää olla suorittamatta korvaavaa toimitusta, sen velvollisuus suorittaa korvausta ei koskaan ylitä toimitetun kasvimateriaalin tai tuotteesta velotettua hintaa tai hintaa, joka olisi voitu velkoa perunoista, joiden osalta vaatimukset todettiin perustelluiksi. Kaikki vastuu seurannaisista menetyksistä ja vahingoista, menetetyistä kaupoista ja immateriaalisista menetyksistä ovat pois suljetut. Yhtiö ei ole vastuussa menetyksistä ja vahingoista, jotka aiheutuvat vioista, joista se ei ollut tietoinen tai joita sen ei tavanomaista huolellisuutta noudattaen voida olettaa voivan tietävän.

6.4 Tiivistelmä

Siemenperuna kuuluu helposti pilaantuviin tuotteisiin; varsinaiset kylvösiemenet, jyvät ja siemenet, eivät ole sellaisia. Tästä erilaisuudesta johtuen kylvösiemenen ja siemenperunan kansainvälistä kauppaa koskevat sopimusjärjestelyt ovat erilaiset. Kylvösiemenen kansainvälisessä kaupassa noudatetaan Kansainvälisen siemenkauppiain liiton, FISin sääntöjä. Eurooppalaisessa siemenperunan kaupassa noudatetaan Euroopan peruna-alan järjestöjen tekemiä RUCIP sääntöjä. Niitä tosin ei ole tehty nimenomaisesti siemenperunan kauppaa varten, vaan perunan kauppaa varten yleensä.

FISin sääntöjen mukaan jokaisessa ala-arvoista tavaraa koskevassa tapauksessa virhe selvitetään virallisen siementarkastuslaitoksen suorittaman tarkastuksen perusteella. Ostajan on arvioitava kärsitty vahinko tai virhe itsessään näiden todisteiden perusteella ja myyjällä on oikeus vaatia, että välimiesoikeus vahvistaa vahingon määrän. Korvaus ei voi ylittää kauppahinnan määrää, ellei välimiesoikeus pidä tällaista korvausta kohtuuttoman pienenä. FIS-sääntöjen mukaan myyjän on *taattava*, että kylvösiemenerä on lajikkeeltaan oikein nimetty. RUCIPin sääntöjen mukaan siemenperunan vahinko on arvioitava kansallisten asiantuntijoiden suorittamassa varmentavassa arvioinnissa, vahingonkorvauksen määrä on enintään kauppahinnan suuruinen. Jos erimielisyyttä ei voida sopia, riita on se ratkaistava välimiesmenettelyssä.

FISin sopimusehtojen määräys väistyy siltä osin kuin kauppaan sovellettava kansallinen lainsäädäntö sitä edellyttää. RUCIPin säännöissä tällaista määräystä ei ole, mutta samaan tulokseen tultaneen sen johdosta, että välimiehet joutuvat ratkaisua tehdessään noudattamaan lakia; siemenkauppalainsäädäntö kun yleensä on pakottavaa lainsäädäntönä.⁷⁹ Vastuun rajoittamista koskevia määräykset ovat tällaisissa tapauksissa pätemättömiä.

7 VAHINGONKORVAUSOIKEUDESTA YLEENSÄ

Suomen siemenkauppalaissa säädetään, että siementavara on varustettava vakuustodistuksella. Tähän vakuustodistuksen antamiseen ei ole liitetty vahingonkorvausvastuun merkitystä, vahingonkorvausvastuusta säädetään nimitäin erikseen: kotimaisella tuottajalla ja pakkaajalla sekä maahantuojalla on ankara vahingonkorvausvastuu vahingosta, joka aiheutuu siitä, että tavara ei ole siitä annettujen tietojen mukaista tai siinä on muu virhe. EY:n siemenmarkkinadirektiiveissä säädetään, että direktiivi ei vaikuta jäsenvaltion oikeuteen vaatia, että niiden alueella tuotettujen tai niiden alueelle tuotujen perussiementen tai kaikenlaisten varmennettujen siementen pakkaukset on varustettava toimittajan etiketillä, niiden alueella tapahtuvaa markkinointia varten. Tämän tulkitsen tarkoittavan, että jäsenvaltiot voivat

⁷⁹ Erään hollantilaisen perunanyhtiön siemenperunan toimittamista koskevassa sopimuksessa on kohta, jonka mukaan korvaus ei saa ylittää toimitetun kasvimateriaalin tai tuotteen kauppahintaa. *Siinä tapauksessa, että tällainen vahingonkorvausvastuun rajoitus ei osoittaudu lailliseksi* (kursivointi kirjoittajan), vahingonkorvaus ei saata – sopimuksessa määrätyn edellytyksen – olla korkeampi kuin yhtiön ottaman järkevä vakuutuksen määrä (enimmäishinta mainitaan).

säättää, että siementavarantoimittajan on annettava tuotevastuutakuu toimittamastaan siementavarasta. Eräissä kirjoituksessa esitetyissä EU-maissa siemenkaupan vahingonkorvausvastuu perustuu tällaiseen tuotevastuutakuun antamiseen; lain mukaan siementavara on varustettava vakuustodistus; erityistä vahingonkorvaussäännöstä ei näiden maiden siemenkauppalakeihin ole otettu.

Näin ollen ja sen vuoksi, että Siemenkauppiaiden Yhdistys on, niin kuin johdannossa esitetään, ehdottanut, että siemenkauppalakia tai sen tulkintaa muutettaisiin vastaamaan eurooppalaista lainsäädäntöä, näyttäisi olevan aihetta selvittää, voitaisiinko myös Suomessa siemenkauppalain vahingonkorvausvastuu jättää vakuustodistuksen antamista koskevan säännöksen varaan, jos vakuustodistukselle annetaan se juridinen merkitys, että tavaran varustaminen vakuustodistuksella tarkoittaisi sitoumusta korvata vahingot, joita aiheutuu siitä, että siementavara ei olisi vakuustodistuksen mukaista. Tästä seuraisi muun ohella, että siementavaran ulkomainen toimittaja joutuisi maahantuojan sijasta vastuuseen, mikä olisi EY direktiivien mukaista.

Tässä tarkoituksessa yleisiä siviilioikeuden säännöksiä arvioitaessa on tarkasteltava: 1. kauppalain säännöksiä tavaran virheestä johtuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta; 2. tuotevastuuta koskevia säännöksiä, ja 3. erityisesti takuita koskevia säännöksiä ja niiden tulkintaa Suomessa.

7.1 Vahingonkorvausvastuun perusteista

7.1.1 Irtaimen kauppaa koskevat säännökset

Irtaimen kauppaan sisältyvän virhevastuun pääperiaatteena on pidetty käännettyyn todistustaakkaan perustuvaa tuottamsvastuuta; ankaran vastuun peruste on ollut poikkeus.⁸⁰ Sopimusoikeudessa erityisesti vastuuperusteet ovat kuitenkin kokeneet muutoksia 1980- ja 1990-lukujen sopimusoikeudellisessa lainsäädännössä. Myös kysymys takuun juridisesta merkityksestä on samalla myös tullut uudelleen ajankohtaiseksi. Hemmo toteaa, että ”kauppalain 40.3 §:n mukainen ’erityisesti sitoutunut’ tunnusmerkistö välillisten vahinkojen korvausperusteena avaakin uudelleen tien laatutakuukeskustelulle”.⁸¹

Vuoden 1987 kauppalain kommentaarissa⁸² selitetään, että kauppalain 40.3 § koskee tilanteita, joissa tavara kaupantekohetkellä poikkeaa siitä, mihin myyjä on erityisesti sitoutunut niin, että poikkeukset erityisesti vakuu-

⁸⁰ Aurejärvi, E. – Hemmo, M. s. 134.

⁸¹ Hemmo, M. (1999) s. 40.

⁸² Routamo, E. – Ramberg, J. s. 292.

tetusta ominaisuudesta tuottaa oikeuden korvaukseen kaikesta vahingosta. Jotta sitoumus kuuluisi viimeksi mainittuun ryhmään vaaditaan, että ostajalle on erityisen merkityksellistä se, ettei korvausvastuuta rajoiteta pelkästään välittömiin vahinkoihin. ”Lainkohdan nojalla tehtävä tärkein ero on sellaisten ominaisuuksien välillä, joita tavaralla yleensä on oltava, ja sellaisten erityisten ominaisuuksien, jotka ovat niin tärkeitä ostajalle, että ne varmistettava täydellä vahingonkorvausvastuulla.”

Kauppalain esitöistä ilmenee, että *tuotevahinkojen* korvaaminen irtaimen kauppaa koskevien vahingonkorvausnormien perusteella on tarkoitettu harvinaiseksi. Kauppalain 67 §:n mukaan välillisenä vahinkona korvataan kuitenkin vahinko, ”joka johtuu muun omaisuuden kuin myydyin tavaran vahingoittumisesta.” Tämän säännöksen soveltamista voidaan esityksen mukaan pitää tarkoituksenmukaisena silloin, kun kysymys on sellaisista tavaran virheistä johtuvista vahingoista, ”jotka tosin kohdistuvat muuhun omaisuuteen kuin myytyyn tavarahan, mutta jotka läheisesti ja ennalta arvattavasti liittyvät myydyin tavaran käyttötarkoitukseen”.⁸³

Tämän perusteella ja ottaen huomioon, mitä edellä tässä kirjoituksessa on esitetty ankaran vastuuperusteen tarpeellisuudesta siemenkaupassa, on todettava, että kauppalain 40,3 pykälä voisi soveltua siementavaran vahingonkorvaussäännökseksi. On kuitenkin otettava huomioon, että kauppalaisissa säädetään nimenomaisesti myyjän vastuusta, ei tavaran toimittajan vastuusta. Siementavaran kaupassa vastuun tulee kuitenkin viime kädessä olla tavaran toimittajalla, sillä joka on varustanut tavaran vakuustodistuksella.

Saxén toteaa, että meillä erityisesti oikeuskirjallisuudessa on keskusteltu siitä, missä määrin myyjän tuotevastuun tulee olla sama kuin hänen vastuunsa myydyssä tavarassa olevasta virheestä. On oltu varsin yksimielisiä siitä, että pohjoismaisten kauppalakien ei ole ollut tarkoitus säännellä tätä kysymystä; samalla kannalla on ollut myös korkein oikeus. Saxén toteaa, että ankara vastuu voisi yksittäistapauksissa johtaa myyjän kannalta kohuttoman raskaaseen vastuuseen.⁸⁴

On myös pohdittu sitä, miten raja tavarassa olevan virheestä aiheutuvan varsinaisen kauppaoikeudellisen vahingonkorvausvastuun ja tuotevastuun välillä oikeastaan tulisi vetää. Dufwa toteaa, että voi tuntua yhdentekevältä keneen vastuusubjektiin vastuu lähtökohtaisesti asetetaan mutta, että niin ei kuitenkaan ole asia. Tuottaja, ei kukaan muu, on myyntiketjussa keskeinen vastuusubjekti tuotevahingosta tavaraa myydessä.⁸⁵

⁸³ Hemmo M. (1998) s. 319–320.

⁸⁴ Saxén s. 160.

⁸⁵ Dufwa s. 199.

7.1.2 Tuotevastuuta koskevista säännöksistä

Pulkkinen sanoo, että tuotevastuun asema rikkomus- ja sopimusvastuu-kategoriassa on hyvin epäselvä. Hän selvittää kysymystä esimerkin avulla: ostaja voisi kääntyä vahinkotapauksessa myyjän puoleen; tällöin tuotevastuulla ymmärretään ainoastaan myyjän vastuuta puutteellisesta turvallisuudesta ja kysymyksessä on selvä sopimusvastuuta käsittelevä tapaus. Regressioikeuttaan käyttäen myyjä saa sopimuksen perusteella maahantuo-jalta maksamansa korvauksen. Mutta on olemassa myös toinen mahdolli-suus: ostaja kääntyy korvausvaatimuksineen suoraan maahantuojan puoleen. Tässä tapauksessa puhutaan selvästi rikkomusvastuun piiriin kuulu-vista kysymyksistä. Pulkkinen toteaa, että tuotevastuun asettaminen rikko-musvastuun tai sopimusvastuun piiriin voi tuntua teennäiseltä. Tuotevas-tuulla on selvästi omat erityispiirteensä ja siksi se tarvitsee omat sääntönsä.⁸⁶

Pulkkinen toteaa, että *oikeuskirjallisuudessamme* on suhtauduttu myö-tämielisesti myyjän ankaraan vastuuseen tuotevahinkotapauksessa. Viime aikaista kehitystä *oikeustapausten valossa* tarkasteltaessa on kuitenkin jou-duttu toteamaan, että myyjän vastuu perustuu tuottamuvastuulle. Maamme oikeuskäytäntö on tosin varsin epäyhtenäinen käsitellessään myyjän vastuuta tuotevahinkotapauksessa.⁸⁷

Myös Saxén on sitä mieltä, että tuotevastuun tulisi kuulua valmistajalle, edellyttäen tietysti, että tavarassa oli vahinkoa aiheuttanut ominaisuus, kun valmistaja luovutti tavarana; ”jo sana tuotevastuu viittaa tuottajaan”. Jos pää-paino pannaan valmistaja vastuuseen, jolloin sovelletaan ulkosopimuksellisia sääntöjä, seuraisi siitä luontevasti, että myös myyjän vastuuseen olisi sovel-lettava ulkosopimuksellisia sääntöjä; olisi nimittäin tuskin sopivaa, että myy-jä voisi sopimus oikeudellisten sääntöjen mukaan vastuuvapauslausekkein

⁸⁶ Pulkkinen s. 15–16.

⁸⁷ Sama s. 23. Pulkkinen selostaa (s.27) muun muassa KKO:n käsittelemää tapausta, jossa minkin rehuksi myyty teurasjäte sisälsi bakteereja, jonka johdosta ostajalle kuuluvia minkkejä kuoli; korvausvaatimus hylättiin (KKO 1967 II 1) Pulkkinen toteaa, että rehu- ja lannoitelaki on tuotevastuun kannalta varsin mielenkiintoinen, koska tässä vahingonaiheuttaja on korvaus-velvollinen tuottamuksestaan riippumatta. Korvausvelvollisuus on selvästi objektiivinen. Pulkkinen toteaa, että ”nähdäkseni rehu- ja lannoitelaki on siinä määrin erityislaki, ettei näistä säännöksistä voida johtaa tuotevastuuta koskevia yleisiä periaatteita. Pulkkinen mainitsee, että Routamo – Hoppu toteavat mainitusta tapauksesta: ”oikeudellisen virheen yhteydessä säädetty ankara vastuu on vanhaa historiallista perua ja vastaa pohjoismaista ajattelutapaa. Sen sijaan rehu- ja lannoitelain määräys on oloissamme poikkeuksellinen” Tämän tapausselostuksen johdosta on syytä mainita, että teurasjätteen kauppa ei kuulunut tuolloin voimassa olleen rehu- ja lannoitelainsoveltamisalaa; (oli kysymys helposti pilaantuvasta tuotteesta).

vapautua vastuusta, tämä vältettäisiin jos vastuuseen selitettäisiin sovelletta-
van sopimuksenulkoisia sääntöjä

Hellner selittää, että Ruotsissa ja muissa pohjoismaissa on tapana ym-
märtää tuotevastuulla vastuuta tuotteen vahinkoa aiheuttavista ominaisuuksista
siitä riippumatta, kuka joutuu vastuuseen. Niitä sääntöjä, joita oli kehitetty
myyjän ja ostajan suhteeseen, on ruvettu vähitellen soveltamaan myös
ostajan ja valmistajan suhteeseen. Muualla Euroopassa pidetään tuote-
vastuuta vain sopimuksen ulkoisena vastuuna, joka lankeaa valmistajalle ja
vastaavalle; myyjän vastuu ratkaistaan sopimusosoikeuden sääntöjen mu-
kaan.⁸⁸

7.1.3 Takuusta

Aurejärvi on sanoo, että takuun voimassaoloa ei voida päätellä sanasta ”ga-
rantia” tai muusta vastaavasta termistä. Takuusitoumus ei vaadi määräsanaa
eikä määräsana toisaalta tee laatuilmoituksesta välttämättä takuuta. Hän
katsoo, että juuri se, ettei nimenomaisen takuutermin käyttäminen täytä
aina laatutakuun kriteeriä, tekee määräsanan käyttämisen kelvottomaksi
takuun tunnusmerkiksi.⁸⁹ Vielä epämääräisempi on olemukseltaan hiljai-
nen eli konkludenttinen takuu. Tällainen garania on syntynyt silloin ”myyjän
on katsottava” taanseen kauppaobjektin tietyt ominaisuudet; takuu ilme-
nee kauppaan liittyvistä olosuhteista; kauppasopimuksessa siitä ei ole mai-
nintaa.

Pulkkinen selittää, että takuun käsitettä ei ole määritelty Suomen ylei-
sissä irtaimenkauppaa koskevissa lainsäädännöksissä. Oikeuskirjallisuudessa
laatutakuuta on yleisesti katsottu merkitsevän sitä, että esim. myyjä takaa
kaupan kohteella olevan tietyt ominaisuudet, tai sitä että kohde soveltuu
tiettyyn tarkoitukseen. Takuu koskee täten sitä, että millainen kaupan koh-
teen on oltava kulloinkin kysymyksessä olevan sopimuksen mukaan. Täten
esimerkiksi myyjä vastaa tavarasta takuun perusteella, ja ostaja voi nojata
vaatimuksensa suoraan sille tarvitsematta hakea muita perusteita.⁹⁰

Takuun voi antaa myyjän lisäksi esimerkiksi valmistaja tai maahantuojja.
Myyjän ja ostajan välisissä suhteissa kolmannen antamaa takuuta arvostel-
laan yleensä samoin kuin varsinaista myyjän takuuta. Takuu voidaan kat-
soa annetuksi myyjän lukuun. Takuun edellytyksenä on siis sitoutuminen.
Myyjän ja esimerkiksi valmistajan on nimenomaan sitouduttava vastaamaan

⁸⁸ Hellner J. – Johansson, S. s. 311–312.

⁸⁹ Aurejärvi s. 691–692.

⁹⁰ Pulkkinen s. 31.

jostakin tavarän ominaisuuksia koskevistä seikoista. Nimenomaisuusvaatimusta voidaan kuitenkin lieventää, mutta sitoutumistarkoituksen on käytävä ilmi.⁹¹

Nybergh sanoo, että Suomessa takuita on perinteisesti pidetty osana sopimusoikeutta.⁹² Ne ovat olleet varsin tavallisia irtaimen kaupassa. On olemassa kahdenlaisia takuita: korjaustakuut ja laatutakuut. Korjaustakuut ovat olleet varsin tavallisia ja ne liittyvät sopimusoikeudellisiin virhetilanteisiin. Tuotevastuussa vain laatutakuilla on merkitystä. Aikaisemmin katsottiin sekä siviilioikeuden maissa että common law -maissa, että vastuuosapuoli vastasi tuotevahingosta vain sopimussuhteessa. Tämä kanta alkoi muuttua ensin USA:ssa, jossa tuomita vahingonvastuuseen vaikka huolimaton käytöstä ei ollut todettu. Turvaututtiin takuuselitykseen, mikä sittemmin johti yleiseen ankaraan vahingonkorvausvastuuseen tuotevastuutapauksissa. Nybergh toteaa, että Pohjoismaissa ei samalla tavalla ole kehitetty takuuseen perustuvaa vastuuta; oikeuskäytäntö Pohjoismaissa on epäyhtenäinen. Hänen mielestään näyttää siltä kuin haluttaisiin luopua takuuajattelusta ja ruvettaisiin mieluummin käyttämään rikosperusteista tuotevastuuta. Nybergh päätyy kirjoituksessaan siihen, että maassamme tuskin on syytä operoida tuotevastuutakuilla.

Pulkinen toteaa, että Pohjoismaissa on oikeuskirjallisuudessa yleensä hyväksytty käsitys, että takuun perusteella myyjä tai valmistaja voi joutua tuotevastuuseen. Jos valmistaja kääntyy suoraan ostajan puoleen lähettämällä tälle mainoksia tavaraselosteita, käyttöohjeita tai muuta positiivista tietoa tavarän ominaisuuksista, voidaan katsoa eräänlaisen sopimussuhteen syntyneen heidän välilleen.⁹³

André sanoo,⁹⁴ että takuu on eräs tuotevastuun perusteista. Takuun käsite on tuttu yleisestä sopimusoikeudesta ja tämä seikka on ollut omiaan hämärtämään sanan sisältöä tuotevastuualueella. Nyt käsiteltävät takuu ovat nimittäin erityinen tapaus siinä mielessä, että se synnyttää antajalleen vastuun tuotevahingosta, selvyuden vuoksi André käyttää niistä nimitystä tuotevastuutakuu. Ottaen huomioon, mitä tuotevastuutakuut ovat, voisi tuntua että ne voisi antaa yhtä hyvin valmistaja kuin myyjäkin. Näin on usein ul-

⁹¹ Sama s.32 Pulkinen selittää, että laatutakuu voidaan jakaa kahteen ryhmään: nimenomaisella takuulla (express warranty) tarkoitetaan myyjän tai esimerkiksi valmistajan joko suullista tai kirjallisesti lausumaa vakuutusta kaupan kohteen tietyistä ominaisuuksista; hiljainen takuu (implied warranty) sitä vastoin ilmenee epäsuorasti olosuhteista; se on kauppasineen laatua koskeva vakuutus, jonka myyjän on katsottava taanneen.

⁹² Nybergh, F. s. 475–.

⁹³ Pulkinen, K. s.41.

⁹⁴ André s. 510.

komailta. André toteaa, että oikeuskirjallisuudessa on yleisesti oltu sitä mieltä, että näin olisi myös meillä (Ruotsissa), mutta että korkein oikeus ”omituista kyllä” näyttää ottaneen päinvastaisen kannan.⁹⁵

Tuotevastuutakuuta koskeva perustavanlaatuinen ongelma André'n mukaan on, että sekä tuomioistuimissa että oikeuskirjallisuudessa on monesti ollut vaikea ajatella niitä muuna kuin takuun antajan selityksinä, että hän hyväksyy tietynlaisen tuotevastuun. Tuotevastuu on siis tämän mukaan varsinaisesti lupaus maksaa korvausta tietyistä vahingoista, joita tarjotun tuotteen voidaan ajatella aiheuttavan. Voi tietysti esiintyä tapauksia, joissa myyjä antaisi tämän sisältöisiä lupauksia. Ne ovat kuitenkin hyvin harvinaisia eikä niitä ole käsitelty Ruotsin korkeimmassa oikeudessa.⁹⁶

Dufwa selittää, että on luonnollisesti helpointa operoida takuuajatuksella alueella, jossa osapuolet ovat sopimussuhteessa, kuten myyjä ja ostaja. Takuuajattelu ei kuitenkaan ole poissuljettua sopimuksenulkoisissa suhteissa: valmistajan oletetaan esimerkiksi takaavan kuluttajalle, että tuotteessa ei ole haitallisia ominaisuuksia, vaikka ei ole koskaan ollut tähän yhteydessä. Kokemukset muista maista, joissa tuomioistuimet ovat tässä huomanneet mahdollisuuden asettaa valmistajalle ankara tuotevastuu, antavat tästä selviä todisteita.

Työskentelemällä – sopimussuhteissa tai ulkosopimuksellisissa suhteissa – enemmän tai vähemmän pitkälle viedyllä takuukonstruktiolla voidaan käytännössä saada aikaan ankaran tuotevastuu. Mutta takuun käyttäminen, kun pääperiaatteen pitäisi olla ulkosopimuksellisten sääntöjen soveltaminen, on kaukaa etsittyä. Lakitekniikan näkökulmasta on tarvetta säilyttää pääsääntö niin pitkälle kuin mahdollista. Ankaraa tuotevastuuta takuusta riippumatta on pidettävä parempana ratkaisuna.⁹⁷

Oikeuskirjallisuudessa on tulkittu eräitä korkeimman oikeuden ratkaisuja siten, että vastuu maataloustuotekaupassa on syntynyt sen perusteella, että tavarasta on annettu vakuustodistus.⁹⁸ Tällaisten tuotteiden kaupasta todettiin jo 1930 luvulla, että *myyjä* vastaa myytyjen tavaroiden laadusta takuun perusteella.⁹⁹ Toisessa tapauksessa oli kysymys liitujauhosta, joka

⁹⁵ Sama s. 512.

⁹⁶ Sama s. 513–514.

⁹⁷ Dufwa, B.W. s.194.

⁹⁸ Nybergh, F. s. 478.

⁹⁹ Rehujen ja lannoitteiden valmistuksesta ja maahantuonnista annetussa lainsäädännössä on ollut paitsi takuun antamista koskeva säännös lisäksi samanlainen vahingonkorvaussäännös kuin siemenkauppalainsäädännössäkin; vastuun on pitänyt perustua siihen. (Kirjoittajan huomautus)

oli tullut lyijypitoiseksi ja syötetty lehmille. Toisessa tapauksessa pilaantuneesta maapähkinäjauhosta, joka aiheutti lehmien kuoleman. Ratkaisua selitetään siten, että silloin voimassa olleen, vuonna 1929 rehujen ja lannoitteiden valmistuksesta ja maahantuonnista annetun lain mukaan myyjän oli annettava ostajalle vakuustodistus, josta piti selvittää tavarankuostumus ja laatu. Selostuksessa todetaan, että vastuu voi olla perusteltu, jos myyjä rikkoo määräyksiä, joita on annettu laissa, joka sääntelee tiettyjen tavaroiden kauppaa.¹⁰⁰

7.2 Korvausvastuun rajoittamisesta

Vahingonkorvaukseen vaikuttavat käytännössä usein sopimukseen otetut *vastuunrajoitusehdot*. Niissä on voitu supistaa velallisen vastuuta siitä, mikä se lain tai yleisten periaatteiden mukaan olisi. Vastuunrajoitusehdoissa saatetaan esimerkiksi sopia siitä, että tietyt yllättävät tapaukset vapauttavat velallisen vastuusta tai että velallisen korvausvastuulla on markkamääräinen yläraja. Hyvin tavallinen on lisäksi ehto siitä, että korvausvastuu ei käsitä välillisiä vahinkoja.

Yleisten sopimusehtojen määräystä, joka asiakkaan vahingoksi poikkeaa lain tahdonvaltaisesta säännöksestä, on tulkittava suppeasti. Näin on myös silloin, kun myyjä on vapauttanut itsensä kaupan vastuusta tai rajoittanut tätä vastuuta. Jos korvausvastuusta on säädetty pakottavin lainsäädännöksiin, vastuun rajoittaminen sopimusteitse (ja yksipuolisesti) ei ole mahdollinen.¹⁰¹

Sopimusehtojen ohella korvausvastuu voi yleisten oppien mukaan muodostua velkojalle aiheutunutta kokonaisvahinkoa pienemmäksi muistakin syistä. Korvauskelpoiselle vahingolle asetetaan ensinnäkin *ennakoitavuuden vaatimus*, jonka vuoksi velallinen ei ole vastuussa sellaisista vahingoista, joiden aiheutumista hän ei ole voinut ennakoida sopimusta tehtäessä. Velkojalla on *velvollisuus rajoittaa* kärsimäänsä vahinkoa, ja tämän rajoittamisvelvollisuuden laiminlyönti voi supistaa velallisen vastuuta. Mahdollista on myös *sovitella* korvausvastuuta kohtuusperusteella. Tähän keinoon voidaan turvautua silloin, jos täysimääräinen korvausvelvollisuus olisi velallisen taloudelliset olosuhteet, sopimusrikkomuksen laatu ym. seikat huomioon ottaen kohtuuton.¹⁰²

¹⁰⁰ Tämän selityksen johdosta on syytä huomauttaa, että korvausvastuu perustui kaiketi mainitussa laissa olleeseen nimenomaiseen vahingonkorvaussäännökseen.

¹⁰¹ Hemmo (2000) s. 74.

¹⁰² Katso Saksan siemenkauppalaki 39 §.

Edellä luvusta 6 selviää, että siemenkaupan kansainvälisten sopimus-
ehtojen mukaan vahingonkorvaus voi olla enintään tavaran arvon suurui-
nen. Siemenkauppalaan mukaan vastuunrajoitus ei Suomessa ole mahdolli-
nen, sillä laki on pakottavaa oikeutta, josta ei voida sopimuksin poiketa.
Vastuun rajoittaminen yksipuolisesti ei liene mahdollinen niissäkään mais-
sa, joissa tavaran tuottaja lain mukaan on velvollinen antamaan vakuuden
siitä, että tavara täyttää säädetyt laatuvaatimukset; tällaista lainsäädäntöä
kun on pidettävä luonteeltaan pakottavana.

8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tässä kirjoituksessa on ollut tarkoitus selvittää kysymyksiä siitä, soveltu-
isivatko yleiset vahingonkorvausoikeuden opit Suomessa nykyisin myös sie-
menkauppaan, ja miten siemenkaupan kansainvälisissä yleissopimuksissa
olevia vahingonkorvausvastuuta rajoittavia määräyksiä tulisi tulkita. Kir-
joituksessa selostetut siemenperunakaupassa esiintyneet vahingonkorvaus-
tapaukset huomioon ottaen, esitetään eräitä ehdotuksia siemenkaupassa
esiintyvien erimielisyyksien ratkaisukäytännön kehittämisestä.

8.1 Takuuopin soveltuminen siemenkauppaan

Voimassa oleva siementavaran kauppaa koskeva lainsäädännön perusrat-
kaisut ovat samat kuin jo vuoden 1975 laissa. Sitä ennen säännökset koski-
vat vain tavaran kauppaa koskevia säännöksiä. Myyjän oli annettava tiedot
tavaran laadusta; tiedot oli annettava vakuustodistuksessa. Nykyisin sään-
nökset sisältävät paitsi siementavaran kauppaa myös siementavaran tuotta-
mista ja laadunvarmentamista koskevia säännöksiä. Siementavaran kun-
nostajan ja pakkaajan on annettava vakuustodistus toimittamastaan tava-
rasta. Vakuustodistuksen antaminen ei kuitenkaan ole tarkoittanut tuote-
vastuutakuun antamista; lakiin on nimittäin otettu lisäksi ankaraa vahingon-
korvausvastuuta koskeva säännös.

Lakiesitystä vuonna 1975 valmisteltaessa ei vahingonkorvausvastuun sää-
döstämistä enemmälti pohdittu. Eduskunnassa hallituksen ehdottamaa sää-
döstä, jonka mukaan ankara vastuu olisi ollut myyjällä, muutettiin niin,
että tämä vastuu on tavaran kunnostajalle ja pakkaajalle. Myyjälle tuli vain
kauppalaan mukainen tuottamukseen perustuva vastuu. Vakuustodistuksen
antamiselle olisi tuolloin ollut luontevaa antaa myös vahingonkorvaus-

vastuuta koskeva juridinen merkitys. Se, että niin ei kuitenkaan tehty, saattoi johtua siitäkin, että Suomessa 'takuuopilla' ei tuohon aikaan ollut kannatusta, oikeuskirjallisuudessa suhtauduttiin pidättyvästi tuotevastuutakuuosiin.

Vertailu EU:n ja eräiden EU-maiden siemenmarkkinasäännöksiin sekä siemenperunakaupassa viime aikoina esiintyneet vastuun selvittämistilanteet osoittavat, että Suomessakin olisi syytä harkita, olisiko vakuustodistuksen antamiseen liitettävä vahingonkorvausvelvollisuutta tarkoittava merkitys. Tähän voisi olla sopiva aika nyt kun oikeuskirjallisuudessa on viime aikoina esitetty ajatuksia takuuopin 'henkiin herättämisestä'.

Edellisessä luvussa esitetyn perusteella tulisi nykyisin voimassa oleva vahingonkorvausvastuu siemenkaupassa tulkita *tuotevahinkovastuuksi*. Jotta lain mukaan annettavalla vakuustodistuksella saataisiin syntymään tällainen vahingonkorvausvastuu, näyttäisi tarpeelliselta selvyyden vuoksi ottaa lakiin säännös, jonka mukaan tavaran varustaminen vakuustodistuksella tarkoittaa sitoumuksen antamista siitä, että tavaran toimittaja vastaa vahingoista, jotka aiheutuvat siitä, että tavara ei täytä säädettyjä vaatimuksia.

Selvyyden vuoksi olisi kaiketi, yhdenmukaisesti EY direktiivin säännöksen kanssa, säädettävä, että maassa tuotettu ja maahan tuotu siementavara on varustettava vakuustodistuksella. Tästä seuraisi, että myös ulkomainen tavaran toimittaja tulisi lain nojalla korvausvelvolliseksi. Toinen asia on, että ostajalla saattaisi olla vaikeuksia ryhtyä perimään korvausta ulkomaiselta toimittajalta. Tämän vuoksi olisi tarpeen järjestää asia niin, että ostajalla olisi oikeus vaatia korvaus vaihtoehtoisesti myyjältä tai maahantuojalta.

Kun vahingonkorvausvastuu perustuisi tuotevastuutakuun antamiseen, voitaisiin ja olisi tarpeen keskustella myös siitä, minkälaisia vastuun rajoituksia voidaan sallia siemenperunan toimittajalle latenttien kasvitautien aiheuttamista vahingoista. Kylvösiemen kaupassa voisi olla kysymys nimenomaista takuusta, siitä että tavara on tuotettu säädettyjen vaatimusten mukaisesti. Kun näiden vaatimusten noudattamista valvoo ja todistuksen vaatimusten mukaisuudesta antaa valtion siementarkastuslaitos, näyttäisi asianmukaiselta, että virhetapauksissa olisi selvitettävä myös laitoksen osuus virheen syntymiseen.

Siemenperunan markkinoiden kannalta ei ole hyvä, jos tavaran toimittaja joutuu kantamaan riskiä, jonka syntymiseen ei voi vaikuttaa. Siemenperunan toimittaja joutuu helposti myös vastuuseen ostajan satotuloksesta. Siemenperunan toimittajan toimintaedellytykset ovat tällöin epävarmat, myös markkinoiden kehitys, muun muassa hintakehitys olisi epävarma; se ei olisi ostajankaan etujen mukaista. Vakuustodistuksen oikeusvaikutuksia

koskevaan säännökseen voitaisiin kaiketi ottaa määräys siitä, että yleisillä (maataloustuottajain ja siemenkaupan) sopimusehdoilla voitaisiin sopia salituista vastuunrajoituslausekkeista.

8.2 Vastuun rajoittamisesta kansainvälisessä siementavaran kaupassa

Siementavarakaupan kansainvälisiin kauppaehtoihin sisältyy myyjän vahingonkorvausvelvollisuutta rajoittavia sopimusmääräyksiä; siemenperunan kaupassa enemmän kuin kylvösiemenen kaupassa. Vastuuta rajoitetaan usein niin, että se on enimmillään toimitetun tavaran arvon suuruinen. Kylvösiemenen kansainvälisen kaupan sääntöjen mukaan kauppaan sovellettavan maan laki voi kuitenkin sivuuttaa sopimusmääräykset. Niin voi olla myös siemenperunan kansainvälisessä kaupassa, vaikka sitä tarkoittavaa määräystä ei ole otettu kansainvälisen kaupan sopimussääntöihin. Siemenkaupan lainsäädäntö on pakottavaa Suomessa ja muissakin kirjoituksessa selostetuissa maissa. Vastuu on ankaraa vastuuta, olipa siitä säädetty nimenomaisesti, niin kuin Suomessa tai olipa se vakuuden antamiseen perustuvaa, niin kuin useissa muissa maissa. Jos siis kansainvälistä kauppaa koskevan sopimukseen sovelletaan sellaisen maan lakia, joka sisältää toimittajan ankaran vastuun säännöksen, myyjä ei voi yksipuolisesti rajoittaa vahingonkorvausvastuutaan.

8.3 Erimielisyyksien ratkaisemisesta

Kansainvälisessä siementavarakaupassa erimielisyyksien ratkaisemisessa keskeinen merkitys virheitä koskevien erimielisyyksien käsittelyssä on tavaran laadun varmentavalla tarkastamisella ja välimiesmenettelyllä. Niin on myös niissä maissa, joissa on kehittyneet siementavaramarkkinat. Suomessa ei ole luotu tällaista kansainvälisessä kaupassa käytettävää järjestelyjä erimielisyyksien ratkaisemiseksi. Tämä puute tulee tuntuvammaksi, kun kaupan käynti lisääntyy ja kansainvälistyy.

Siemenperunan kansainvälisen kaupan juridiikka koskevassa selvityksessäni¹⁰³ esitin, että siemenperunan markkinat ja markkinointi ovat maas-

¹⁰³ Olli Rekola: Kansainvälisen siemenperunakaupan 'juridiikka', projektiselvitys, tammi-kuu 2001.

Selvityksen johtopäätöksissä esitin seuraavaa: 1. Siemenperunan vientikaupan harjoitta-

samme varsin heikosti kehittyneitä; markkinoinnin kehittämiseksi pitäisi kiinnittää huomiota edellytysten luomiseen erimielisyyksien ratkaisemiseksi sekä kotimaan ja vientikaupan pelisääntöjen tuntemuksen parantamiseen. Näyttäisi aiheelliselta arvioida myös sertifiointiviranomaisen suorittaman laadunvarmennuksen juridinen merkitys. Kotimaisen siemenperunan tuotannon ja markkinoinnin kehittymisen edellytykset on luotava elinkeinon kehittymisestä vastaavan ministeriön, tuottajajärjestön ja siemenalan yhteistyöllä.

Tässä yhteydessä kiinnitän huomiota vielä siihen, mitä Hemmo esittää sopimusoikeudellisista riidanratkaisusta.¹⁰⁴ Jos osapuolille syntyy kiista sopimuksen syntymisestä, suorituksen virheellisyydestä, velkojan käytössä olevista oikeuskeinoista tms. sellaisista kysymyksistä, käytännössä tavallisin menettelytapa on yhteinen pyrkimys *neuvotteluratkaisuun*. Tuomioistuimenmenettelyyn liittyvät kustannukset ja prosessiriski luovat yleensä osapuolille tarpeen etsiä vaihtoehtoisia menettelymuotoja. Etenkin kuluttajasopimuksia varten on katsottu tarpeelliseksi kehittää *suositusluontoisia ratkaisuja* tuottavia *lautakuntia*. Käytännössä suositusten noudattamisprosentti on jatkuvasti pysynyt korkeana. Suomessa on hiljattain pyritty käynnistämään *sovintomenettelyä*. Siinä osapuolet valitsevat yhdessä sovittelijan, joka keskustelee syntyneestä tilanteesta ja pyrkii löytämään molempia tyydyttävän ratkaisuvaihtoehdon.

minen Euroopassa edellyttää riittävää perehtymistä paitsi RUCIP-sääntöihin myös siihen, miten niitä käytännössä sovelletaan. Tässä tarkoituksessa olisi tarpeen selvittää suomalaisten peruna-alan järjestöjen, perunakaupan, tuottajien ja perunateollisuuden kiinnostus RUCIP-järjestön jäsenyyteen. 2. RUCIP-sääntöihin kuuluu erimielisyyksien ratkaisumenettely säännöissä määrättyllä tavalla. Tarvittavien asiantuntija-arvioiden suorittamista ja välimiesmenettelyä varten pitäisi olla kansalliset toimielimet. 3. Riippumatta siitä, miten RUCIP-sääntöjen soveltamiseen suhtaudutaan, näyttää tarpeelliselta, että siemenperunakaupan yritykset yhdessä pohtivat, minkälaisia yleisiä sopimusehtoja perunakaupassa tulisi noudattaa. 4. Sen vuoksi, että siemenperunakaupan riita-asioiden käsittely tuomioistuimessa ei aina ole tarkoituksenmukaista ja kun siementavarassa olevasta virheestä aiheutuneita vahinkoja on usein vaikea arvioida, olisi harkittava lautakuntatyypin toimielimen perustamista, joka ottaisi kantaa korvausten perusteisiin. 5. Ottaen huomioon sertifiointiviranomaisen keskeisen osuuden ja vastuun siemenperunan laadunvarmentamisesta siementarkastuslaitoksen pitäisi aktiivisesti osallistua kansainväliseen sertifiointiviranomaisten yhteistyöhön.

Kotimaisen siemenperunan tuotannon ja markkinoinnin kehittymisen edellytykset on luotava elinkeinon kehittymisestä vastaavan ministeriön, tuottajajärjestön ja tuottajien yhteistyöllä.

¹⁰⁴ Hemmo, M. (2000) s. 85.

LÄHDEKIRJALLISUUS

I Virallislähteet

- Asetus sientavaran varustamisesta virallisella todistuksella ja lyijykkeellä (371/1937).
Asetus valio- ja laatusiemenen vaatimuksista (892/1949).
Décret no 68–955 du 29 octobre 1968 portant régleme nt d’administration publique pour l’application de la loi 1 aout 1905 sur la repression des fraudes en ce qui concerne le commerce des semances et plants.
Gesetz über den Verkehr mit Saatgut, vom 20. Mai 1968, Bundesgesetzblatt, Jahrgang 1968, Teil I.
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sientavara in maahantuonnista ja kaupasta. HE 43/1919 vp.
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sientavara in maahan tuonnista, maasta viennistä ja kaupasta. HE 56/1936 vp.
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sientavara n kaupasta. HE 7/1975 vp.
Hallituksen esitys eduskunnalle siemenkauppalaiksi. HE 268/1992 vp.
Hallituksen esitys eduskunnalle siemenkauppala in 9 §:n muuttamisesta. HE 39/1997 vp.
Kasvinsuojelulaki. (1203/1994).
Keisarillisen Majesteetin Armollinen esitys Suomenmaan Valtiosäädylle ehdotuksen kansa asetukseksi, joka koskee keino tekoisten lannoitusaineitten ja valmistettujen rehuvara in ja sientavara in kauppa (N:o 2) Armossa hyväksytty Pietarhovissa, 31 p:nä Toukokuuta 1899.
KK 5 febr. 1909 ang. införsel av samt handel med vissa slag av utländskt frö (SFS nr 8). Kungl. Maj:ts proposition nr 77/1927.
Lag 13 juni 1928 ang. handel med utsädesvaror (nr 289).
Lag om ändring i utsädeslagen SFS 1992:1982.
Laki hukkakauran torjunnasta (178/1976).
Laki siemenkauppala in 9§:n muuttamisesta (576/1997).
Laki Siemenperunakeskuksesta (1405/1995).
Laki sientavara in maahantuonnista ja kaupasta (150/1919).
Laki sientavara in maahantuonnista, maastaviennistä ja kaupasta (148/1937).
Laki sientavara n kaupasta (669/1975).
Loi sur la répression des fraudes dans le vente des marchandises et des falsifications des dendrées alimentaires et de produits agricoles, du 1er Aoüt 1905, No 46197.
Maa- ja metsätalousministeriön päätös siemenperunan markkinoimisesta (24/1994).
Neuvoston direktiivi 66/402/EY, annettu 14 päivänä kesäkuuta 1966, viljansiementen pitämisestä kaupan. Virallinen lehti nro 125, 11/07/1966, s. 2309–2319.
Neuvoston direktiivi 66/403/ETY, annettu 14 päivänä kesäkuuta 1966, siemenperunoiden pitämisestä kaupan. Virallinen lehti nro 125, 11/07/1966, s. 2320–2326
Neuvoston direktiivi 2000/29/EY, annettu 8 päivänä 2000, kasvien ja kasvituotteiden haitallisten organismien jäsenvaltioihin kulkeutumisen estämiseen liittyvistä suojatoimenpiteistä. Virallinen lehti nro 169/10/10/2000, s. 0001–0022
Plant Varieties and Seeds Act 1964; Part II Seeds and Seed Potatoes
Siemenkauppala ki (233/1993)

Suomen valtiosäätyjen alamainen vastaus Keisarillisen Majesteetin armolliseen esitykseen, joka sisältää ehdotuksen asetukseksi keinotekoisien lannoitusaineitten ja valmistettujen rehuvarain sekä siementavarain kaupasta, 30 p:nä Huhtikuuta 1900.

Taimiaineistolaki (663/1991)

Utsädesförordning, SFS 1993:1375

Utsädeslag, Svensk författningssamling (SFS) 1976:298, ändring SFS 1992:1682

II Kirjallisuus

André, Mathias: Marknadsföringsansvar. Lund 1984.

Aurejärvi, Erkki: Oppi kauppaesineen laadun takaamisesta, Lakimies 1983.

Aurejärvi, Erkki – Hemmo, Mika: Velvoiteoikeuden oppikirja, Gummerus 1998.

Barrington, Louise: Law to Be Applied in International Arbitration; julkaisussa The Arbitration Process. The Comparative Law Yearbook of International Business; Special Issue 2001, Center for International Legal Studies, Kluwer Law International 2002.

Dufwa Bill W.: Festschrift till Jan Hellner, Produktansvarets reformering.

Haydock, Roger S.: Mediation and Arbitration for Now and the Future; julkaisussa The Arbitration Process, The Comparative Law Yearbook of International Business; Special Issue 2001, Center for International Legal Studies, Kluwer Law International 2002.

Hellner, Jan – Johansson Svante och Norstedts Juridik 2000: Skadeståndsrätt; Upplaga 6.

Hemmo, Mika: Sopimus ja delikti; Tutkimus vahingonkorvausoikeuden vastuunuoista; Lakimiesliiton Kustannus 1998.

Hemmo, Mika: Vahinkojen korvaaminen. Oikeuden perusteokset IV luku, WSOY lakitieto 2001.

Hemmo, Mika: Vuoden 2000 ongelma ja siviilioikeus; Oikeustiede–Jurisprudentia, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja 1999.

Hemmo, Mika – Kaisto, Janne: Varallisuus oikeuden alkeet, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, Helsinki 2000.

Hoppu, Esko Vahingonkorvauksen kehityslinjoja, Lakimies 6–7/1998.

Häyhä, Juha: Ankara vastuu ja vahingonkorvausoikeuden järjestelmä. Oikeustiede–Jurisprudentia, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja 1999.

Johansen, G.: Legal implications of the blackleg problem – domestic and international. Report of the International Conference on Potato Blackleg Disease held at the Royal Society of Edinburgh 26–29 June 1984.

Niinistö, Juha: Sertifiointielinten vastuu myöntämistään laatusertifikaateista. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Yksitysoikeuden julkaisusarja B:30. Turku 1996.

Nybergh, Frey: Informationens betydelse för produktansvaret, JFT 1987

Pöyhönen, Juha: Korvausmallit vahingonkorvausoikeudessa. Oikeustiede–Jurisprudentia, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja 1999.

Routamo, Eero – Ramberg, Jan: Kauppalaian kommentaari, Kauppakaari Oy, Lakimiesliiton Kustannus 1997.

Saxén Hans: Ansvar för läkemedels skadebringande egenskaper, JFT 1962.

Taxell, Lars Erik: Takuuopista, Lakimies 1984.

Le Tourneau, Philippe: La responsabilité des vendeurs et fabricants, Dalloz 1997.

Vivez, Jacques: Les fraud, Presses Universitaires de France 1959.

III Muut

Union pour la Protection Obtentions Vegetales;(UPOV) International Convention for the Protection of New Varieties of Plants, December 2, 1961. www.upov.org

International Seed Trade Federation (F.I.S.) Procedure rules for dispute settlement for the trade in seeds for sowing purposes and for management of intellectual property Mediation, conciliation, arbitration 2000 Edition. www.worldseed.org/trade-rules

International seed trade federation (f.i.s.) rules and usages for the trade in seeds for sowing purposes 2000 Edition, www.worldseed.org/trade-rules

KKO 1955 II 147.

OECD Varietal Certification of Seeds. www.org/agr/code/seeds

Oikeusministeriön lausunto eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle 6.5.1997.

Olli Rekola: Kansainvälisen siemenperunakaupan 'juridiikka', projektiselvitys, tammikuu 2001.

Revised working procedures of the working party on standardization of perishable produce and quality development and its subsidiary specialized sections (as agreed by the Working Party at its 53rd session, 12–14 November 1997). www.unece.org/leginstr/cover

RUCIP 2000; www.unece.org/trade/agr

Siemenkauppioiden Yhdistyksen kirje 29.8.1999 maa- ja metsätalousministeriölle ym.

Siemenperunakeskuksen johtokunnan pöytäkirja 22.2.2000.

Tyvimätöngelmien käsittelytyöryhmän selvitys. 30.01.2000.

UN/ECE Standard concerning the certification and commercial quality control of Seed Potatoes moving in international trade between and to UN/ECE member countries, www.unece.org/leginstr/cover

ON LIABILITY IN SEED TRADE

The article first describes the origins and purpose of seed legislation. Inferior seed was commonly sold a hundred years ago, when the seed market first emerged; it caused considerable damage to agriculture and the society, heavily dependent on agriculture at that time. Many countries in Europe introduced strict legislation in order to deal with frauds of this kind. The seller was obliged to attach a label on the seed package, giving information on the quality of the seed. The seller was strictly liable for damage resulting from false information. The label, although called a warranty label, did not constitute a warranty in Finland; instead, a separate liability clause was included in the law.

Varietal certification of seeds became imperative in the seed trade in the middle of the previous century, when numerous new varieties began to appear on the market as a result of plant breeding. Official certification of seed production and seeds was introduced. Strict liability was imposed on the supplier of the seed. The aim of the legislation had thus changed, from preventing frauds to providing for product liability. The (warranty) certificate did not represent a warranty in the new Finnish legislation, either. The notion of warranty was not recognised in Finnish legal doctrine of the time.

The EU Directives and the present legislation in Finland, Sweden, France, England and Germany are described in the article. The Directives do not prevent Member States from requiring that the seed supplier attach a supplier's label on seed that has been officially certified. It is concluded that strict liability, based either on a warranty or on an express provision in seed law, is common in the seed trade in EU countries, contrary to what is commonly assumed in the Finnish seed trade. A short review of the Finnish doctrine on liability in trade is presented in the article. It is suggested that a requirement to attach warranty labels could be sufficient; however, it does seem advisable that a provision be included in the law to the effect that a warranty label carries an obligation to cover for damage in case the seed does not meet official requirements (express warranty). The responsibility of the certifying authority is discussed.

The article deals also with the limitation of liability clauses in the rules and practice of the international seed trade, e.g.: "The amount of compensation cannot exceed the invoice value of the consignment", possibly with an addition: "unless such compensation is unreasonable in the opinion of the arbitration committee". It is concluded that such limitation clauses may not be valid, owing to the strict liability provided in seed legislation and the compulsory nature of that legislation.

Latent plant diseases pose problem in dealing with liability in seed potato trade because they cannot always be detected by inspectors and because damage in potato cultivation may also be a result of the buyer mishandling the seed potatoes or of adverse cultivation conditions. It is suggested that discussion and agreement should be sought to determine to what extent reasonable disclaimer and limitation clauses should be allowed in the trade in seed potatoes.